

Ціна 2.50 дол.

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •

УКРАЇНСЬКИЙ УНІВЕРСАЛЬНИЙ ЖУРНАЛ

Vol. XXXVII

ЛИСТОПАД — 1986 — NOVEMBER

№ 441

НОВІ ДНІ

A Ukrainian Monthly published every month
except August by the Nowi Dni Co. Ltd.
in Toronto, Ont., Canada

Nowi Dni
P.O.Box 130
ETOBICOKE, ONT., CANADA
M9C 4V2

Tel.: (416) 621-2605

Editor-in-Chief: M. Dalney

Second Class Mail Registration Number 1668
International Standard Serial Number ISSN 0048-1017

1 YEAR SUBSCRIPTION — РІЧНА ПЕРЕДПЛАТА:

CANADA: Can. dol. 20.00 кан. дол.
U.S.A.: U.S. dol. 18.00 амер. дол.

OVERSEAS — ЗАОКЕАНСЬКІ КРАЇНИ
U.S. dol. 18.00 амер. дол.
Avio — U.S. dol. 30.00 амер. дол.
or equivalent — або рівновартість

НАШІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

AUSTRALIA — АВСТРАЛІЯ:

Mr. Z. Steciuk, 10 Bates Court
Jacana 3047, Vic. Australia
Mr. A. Komar, 62 Cullford Ave.,
Klemzig 5087, S.A. Australia

GR. BRITAIN — ВЕЛ. БРИТАНІЯ:

Mr. A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd.
London W. 11, England

U.S.A. — СПОЛ. ШТ. АМЕРИКИ:

Чикаго і околиці:
Mr. D. Hrushetsky, 2635 Spruce Street
River Grove, Ill. 60171, USA

Філадельфія і околиці:

Mr. S. Jewsevskij, 420 Woodhaven Place,
Philadelphia, Pa. 19116, USA

Бостон і околиці:

Mrs. L. Dijak, 115 Connell Dr.
Stoughton, Mass., 02072, USA

CANADA — КАНАДА:

Тандер Бей:

Mr. P. Swyrydenko, 133 Bethune Street
Thunder Bay "F", Ont. P7C 2G4

Засновник і редактор 1950-1960 П. К. Валентин

Видає Спілка „НОВІ ДНІ“ з обмеженою відповідальністю
Мар'ян Дальний — головний редактор

Редколегія: Іл. Бондарчук, Тома Григорович, Василь
Гришко, Дмитро Киселев, Олесянський Коновал

У ЦЮМОУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

Григорій Вишневий. Петро Косенка. Ольга Сухолек — ПОЕЗІЙ	1
Олександр Хахулін — ВАСЬКА-ЧЕРНОУ	3
Лідія Бельська — НЕЗАБУТНІЙ РОДОС ВЕЛИКОГО АРТИСТА	6
А. Глинін — ЗА ЗБЕРЕЖЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ МИСТЕЦЬКИХ ВАРТОСТЕЙ	7
Арнольд Единборо — КАНВА КАНАЛІ	8
Ілья Демиденко — ВИСТУП М. ГРАДЧАНОВА ПРОТИ ЕМСЬКОГО УКАЗУ	9
Юлія Солод — НЕМЕРКНУЧА ЗОРЯ	11
Андрій Качор — МАМА ІВАНА ФРАНЦА	14
Єлизавета Момот — З ДРУГОГО ЗЛІЗОВОГО ПОХОДУ	16
Микола Колянківський — ТАК БУДРЯТЬСЯ ФУНДАМЕНТИ	17
Володимир Мошинський — ФРАГМЕНТИ З МОГО ЖИТТЯ	19
Олександра Ю. Кошач — НАРИС ПОРТРЕТУ Б. АНТОНЕНКА-ДАВІДОВИЧА	21
Ол. Коновал — ЦЕНТР УКРАЇНСЬКИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДІВ У СІДНЕ	23
Роман Вашук — МИ І В ДІЯСПОРІ ЗБУДУЄМО КАСАРНЮ	24
Мар'ян Дальний — ТЕРМІНУС- ЧИСЛО ПЕРШЕ І...	25
О. Волох — ВСЕСВІТ	26
Валерій Нечипорченко — МРІЯ ОДРУЖЕНОГО ЧОЛОВІКА	28
Євген Гаран — ДІВЧАТА З ХІБОЮ	29

На першій обкладинці — ЛЬВІВ. Пам'ятник козацькому
полководцеві Іванові Підкові.

- Передрукі і переклади дозволені за поданням джерела. • Статті з поданими іменами авторів не конче висловлюють погляди редакції. • Незамовлених матеріалів редакція не повертає. • Редакція не відповідає за зміст платних оголошень і застерігає собі право виправлюти і скорочувати надіслані матеріали.

НЕБЕЗПЕЧНЕ ДИТЯ

Дитяче знання дорослій людині видається невистачальним, а навіть дивним і взагалі ні до чого непридатним. Діти не встигли ще достосуватися до оточення. Вони міркують не числячись ні з фізичними, ні з соціальними умовинами існування. Кожне дитя — "небезпечне дитя". Гурботлива маті ні на хвилину не спускає очей зі свого малюта. Вона свято переконана, що залишена сама на себе дитина зробить не так, як належиться, бо в неї немає ще "знання", що його мають дорослі. Діти доти підпорядковані опіці, доки вони не набудуть життєвого досвіду, себто доки не навчаться організовувати себе до такої міри, як це потрібно, щоб існувати в цьому світі. У дітей знання не підпорядковані, абсолютні, і не тільки непрактичні, а прямо небезпечні. Звідси приходять до висновку, що дитячі знання повинні бути відкинуті. Однак таке твердження помилкове. Повинно бути якраз навпаки: ми повинні вчитися якраз від дітей і чекати від них просвічення. Все наше філософське зацікавлення, вся наша любов до знання повинна бути спрямована для запам'ятання того, що ми сприйняли у щасливу пору, коли для нас ще були нові всі життєві враження, та коли ми сприймали дійсність не підпорядковуючись постулатам, подиктованим практичними потребами. Якщо ми прямуємо до "абсолютного" знання, якщо хочемо бачити "безпосередньо", як бачити жива й розумна істота не зв'язана "передумовою", що не вміє ще боятися і не боячись наявіть бути небезпечно, першою заповіддю для нас повинно бути: будьте, як діти. Але кому ж хочеться перетворитися в небезпечне дитя? Тільки старші, особливо старці глибокого віку та люди "без майбутнього", живуть далеким минулім, своюю ранньою молодістю, дитинством. Але до старців так само прислуховуються, як і до дітей, як "зайих" людей. Та й говорили вони не дуже вміють, також, як діти. І люди залишаються при обмеженому знанні, корисному і небезпечному, і навіть придумали, що саме таке знання правдиве.

Антін Лясковський-Коломієць

ЯК ПОВОДИТИСЯ ЗІ ЗБИРАЧАМИ БОРГІВ

(Одна із серійних статей, базована на інформаціях, які постачає Онтарійське Міністерство Споживчих і Торговельних Відносин).

(Канадська Сцена) — Запізнені борги мусять бути сплаченні і тому ми маємо збирачів боргів. Проте, все ж таки, немає причини почуватися застрашеним збирачем боргів з огляду на те, що більшість добрих збирачів боргів знають, що найкращий спосіб зібрати борги — це повестися чесно і раціонально з боржником. Більшість провінційних урядів мають правила, якими керуються збирачі боргів для забезпечення, щоб вони не лякали або не погрожували боржникам чи їхнім родинам, але боржник також має бути чесним і раціональним.

Боржникам радять, що наколи до них звертається така агенція, яка збирає гроші за борги, то треба написати до неї негайно, пояснюючи їхню фінансову ситуацію, чому вони не заплатили своїх боргів тощо і запропонувати їй план сплати боргів. Боржники мусять бути чесні і реалістичні. Не обіцюйте рат сплачення в такій сумі, яку ви не можете сплачувати та ніколи не давайте їй такого чека, на якого немає покриття у вашому банку чи в іншій установі.

Якщо, не зважаючи на ваші найкращі зусилля і старання, збирачі боргів вимагають від вас не раціональних вимог, або часто телефонують вам в нераціональний час, або в інший спосіб турбують вас чи вашу родину, то ви маєте повне право поскаржитися на це кредиторові, або до Бюро Країшої Торговельної Обслуги і, можливо, навіть на поліції.

(Канадська сцена)

ВИВЧАЙТЕ АРХЕОЛОГІЮ

Прочитала в Вашому добром журналі за книжку "Листи Бориса Антоненка-Давидовича" статтю П. Одарченка, яку я й прошу мені вислати...

На 20-ій стор. „Н.Д.“ є нотатка про старовинне грецьке і етурське мистецтво в Королівському Онтарійському Музей. Це археологія, яка нарешті буде писати історію народів правдиву, викопаними речами, а не за літописами, які віками перефальшовувалися! Хай наша молодь студіює археологію. Я і мій чоловік Андрій Терещенко, як археологи київських музеїв (студіювали в К. Археологічному Ін-ті археологію, етнографію, антропологію і мистецтво) були в Королівському Онт. Музей як гості. Нас водив кустос мінералогічного відділу й показував гарний камінець з української землі, з підписом „Волочиська“...

Любина Терещенко, Бріджвуд

„ДУМАЙТЕ ПОЗИТИВНО“

Д-р Р. Шулер, який глибоко вірить в теорію позитивного думання, під час однієї з своїх популярних щонедільних телевізійних проповідей, розказав таку повчальну притчу:

Жила вдова з двома дорослими синами й завжди всім журилась. Один син мав крамничку з парасолями, другий — з охолоджувачами. Вдова, як тільки рано встане й забачить надворі дощ, так і журиться, що син з охолоджувачами нічого не заробить, бо хто ж у такий день їх купуватиме. А як забачить соняшний день, то також журиться, бо ж другий син нічого не заробить на парасолях.

— Ви повинні думати позитивно й завжди бути веселі й щасливі, бо ж чи погода гарна чи дощ паде, то котрийсь син заробить і принесе гроші додому, — переконував її д-р Шулер.

І, звичайно, переконав, лиш на один день бо ж хіба може жінка не журистися, коли до цього звикла?

(подала А.М.)

POSTAGE PAID AT TORONTO
Second Class Mail Registration
Number 1668
if not delivered please return to:
NOWI DNI
P.O. Box 130, Etobicoke, Ont.
Canada M9C 4V2

ПОЖЕРТВИ НА ПРЕСОВИЙ ФОНД „НОВИХ ДНІВ“

КАНАДА

сл. п. Ю. Стефанович, Торонто (з спадщини)	\$100.00
Г. Сіренко, Ошава (сл. п. П. Сіренка)	\$50.00
А. Горохович, Торонто	\$50.00
А. Токар, Ніягара Фалс (сл. п. сина Леоніда)	\$40.00
А. Маяровська, Едмонтон (сл. п. мужа)	\$30.00
Т. Бойко, Пентіктон	\$30.00
М. Іщенко, Садбері	\$20.00
Е. Журавський, Вінніпег	\$10.00
Ю. Торошенко, Віндзор	\$10.00
В. Микитюк, Тандер Бей	\$5.00
М. Крайнік, Торонто	\$5.00

США

Л. Де Браун, Голівуд	\$30.00
В. Косогор, Чікаго	\$14.00
В. Бакало, Бруклін	\$12.00
О. Воронин, Сілвер Спрінг	\$7.00
А. Харчишин, Еленсвіл	\$7.00
I. Даньковський, Гамден	\$7.00
З. Петляр, Маямі Біч	\$4.00

ЗАОКЕАНСЬКІ КРАЇНИ

Г. Шевченко, Клірвю, Австралія	\$5.00
В. Закальницький, Брюсель Бельгія	\$4.00
П. Колодка, Лондон, Англія	ф.c.5.00
Т. Касафіренко, Лондон, Англія	ф.c.5.00

НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ПРИЄДНАЛИ:

Я. Бандура, Чікаго, США
Н.Н., Онтаріо, Канада
М.Д., Канада

Щиро дякуємо всім за порожертви на пресовий фонд і за нових передплатників.

Редакція і Адміністрація

В „Нових Днях“ за липень-серпень 1986 року (стор. 2-га знизу) поміщено сонет „Острів Зелені“ без підпису Т. Матвієнка і з двома прикрами помилками. Рядок 6-ий („На мло проблем моїх...“) треба читати „На тло проблем моїх... Рядок 9-ий треба читати так: „У міст стук і грюк, у місті брязк залізний“.

Авторів і читачів просимо вибачити за численні друкарські помилки, особливо в весняних і літніх числах „Нових Днів“. Робимо все можливе, щоб коректа в журналі покращала.

Редакція

У ВИДАВНИЦТВІ „НОВІ ДНІ“ МОЖНА КУПИТИ ТАКІ КНИЖКИ:

Іван Бережний, УКРАЇНСЬКА МОВА (початкова граматика ч. 1)	\$3.50
Дмитро Кислиця, ГРАМАТИКА ч. 1 (фонетика і морфологія)	5.00
Дмитро Кислиця, ГРАМАТИКА ч. 2 (синтакса)	5.00
Т. Шевченко, ВИБРАНІ ВІРШІ	2.00
Софія Гаєвська, TREASURES OF THE CENTURIES (англійською мовою)	5.00
Галия Мазуренко, СКІТ ПОЕТИВ (поезії)	4.00
Григорій Костюк, ВОЛОДИМИР ВИННИЧЕНКО ТА ЙОГО ДОБА (досліди, критика) з пересилкою	12.00
Володимир Винниченко, МІЖ ДВОХ СИЛ (драма на 4 дії)	2.00
Dmytro Chub, WEST OF MOSKOW (англ. мовою)	6.50
Дм. Чуб, В ЛІСАХ ПІД ВЯЗЬМОЮ	6.50
6 Wasyl Hryshko, THE UKRAINIAN HOLOCAUST OF 1933 (в м'якій оправі)	5.00
Гелій Снегірьов, НАБОЇ ДЛЯ РОЗСТРІЛУ (з пересилкою)	20.00
Петро Волиняк, ПОГОВОРIMO ВІДВЕРТО (з пересилкою)	12.75
Докія Гуменна, ВНУКИ СТОЛІТНЬОГО ЗАПОРОЖЦЯ (з пересилкою)	\$5.00

Література, наука, мистецтво, суспільне життя

Григорій ВИШНЕВИЙ

ПРОБАЧ МЕНІ

Пробач мені, що шпарко жебонини
З вертінням бульби в скривлених устах.
Не австралієць я і не латиш,
Я з інших тих заблуджених невдах.

Я не навчив тебе чудових слів,
Бо сам колись учився невпопад,
Коли вітри несли слова з полів
Чи з неба іх заносив снігопад.

Та загубив я небо голубе,
Красу гаїв і степу ніжну даль,
І я вже сам не пізнаю себе,
Я без руки знедолений скрипаль.

Твоїх не чую слів, Люблю Тебе
І п'ю красу з твоїх очей.
У них і степ, і небо голубе,
І світ зорі загублених ночей.

Ти ж далі, Дарию, шпарко жебонини,
Лиши зрідка рідне слово зазвучить.
Люблю тебе над все, коли мовчиш...
Іди до мене, квітко, сядь і цить!

Я покажу тобі малюнки ці,
Я довго іх шукав, і ось вони:
Вовки, лисиці, птахи і зайці,
Козулі, коні, зубри і слони.

Я прокажу тобі всі назви їх,
За мною ти їх добре повторяй.
Нехай не спинить нас ні крик, ні сміх!
Оце, як бачиш, український край.

Оце твій фокс, мій лис, прехитрий звір,
А це... та чом від мене ти біжши?
Віддам тобі усе-усе, повір,
За слово хоч одне... Вернися лиши!

Я ще навчу тебе чудових слів,
Ти ще полюбиш мову золоту,
Ти ще відчуєш зілля й дух степів
І заспіваеш пісню рідну і святу.

Пробач мені, що шпарко жебонини
З кривлянням бульби в скривлених устах.
Не австралієць я і не латиш,
Я з інших неуків, сліпих невдах.

МРІЇ ПЕЧЕРНИКА

Пливуть тумани, і сивіє молосний морок,
Спливають мляви слози із рясних дерев,
Але вже чути птичний крик і звіра рев,
Верхів'ям забілів за річкою пригородок.

Жену у далеч зір, і думка пломеніє,
Надія будить душу образом ясним,
Світліє день, і вслід за помислом живим
Зневіра завмира і серце лагіднє.

Не віриши, друже... Бачу я твою досаду.
Не йди на цю хистку, направиму принаду, —
Ти звик стояти твердо на міцних ногах.

Я ж полечу на срібних крилах поза море,
Не спинить лету щастя, ні найгірше горе,
І Й, святій, до ніг впаду, як мертвий птах.

ДО ВЕРШИН

Держу кермо, спішу у край, що лісом дішиє,
Терпіння павутину нетерпіння рве,
Назустріч лінє світ, як мариво живе,
На вітрі запащім сонетами колише.

Мелодія дзвінка чуттями животворить,
І легко на душі, як в свято чарівне.
Ніцио думок гінких не зрушить, не стряхне,
Дорога до вершин веде їх і бадьорить.

Дивлюся в синю даль, шукаю краєвиду,
Того, що нагадав би журавлиній край:
Яри, шипілі, широкий шлях, у полі гай.

Он хмари вітровій безжалісно розкидав,
А я лечу, як з хлопцями давно в степах,
Ганяючи в траві на сірих скакунах.

Петро КОСЕНКО

В АЛЬБОМ РОСІЇ

За чо любить тебе? Какая ты нам мать,
Когда и мачеха, бесчеловечно злая,
Не станет пасынка так беспощадно гнать,
Как ты детей своих казнишь, не уставая.
(К родине. П.Ф. Якубович)

Яка ти мати нам? Хитрюча імпосторка,
Ти знищила мільйони справжніх матерів!
Гробокопателько народів-трударів,
Ти від народження фахова людоморка.

В овечій шкірі вовк, кривавих діл авторка,
Ти власними дітьми годуєш упирів,
В огнях запалених тобою пожарів
Для тих же, що горячі ти цяця-миротворка.

Та прийде судний день! Воскреснуть матері,
З могил піднімуться їх діти-трударі
І над тобою суд учинять непідкупний —

З живої шкіри підмальовану здеруть,
А щоб по світі не розносивсь запах трупний,
На цвинтарі ганьби, як падло, загребуть!

СІРЯК

Нещасний мій народ! Мільйонними хрестами
Позначив шлях його страшний егоцентризм.
За це його в Москві колесував царизм
І вистелив Сибір його ж таки кістками.

Віками дурений і битий до нестями
Народ мій кинувся в чужий йому марксизм,
Знайшов нових богів, став чемпіоном схизм
І сам себе поставив на краєчку ями.

За кого не вмирав хоробрий мій народ?
Яких не задавив народів і свобод?
Де не освоював пісків, боліт і прерій,

Щоб залишилися самому жебраком?
Дисциплінований творець чужих імперій,
Він вдома залишився сварливим сіряком.

1983

ЗАХОДИТЬ СОНЧЕЧКО

Заходить сонечко. Небесна голубизна
Багрянцем криється по самий небокрай.
Як хороше! Земля і небо — справжній рай,
А в серці змученім моїм тужлива трізна.

Гаразди чужини — липка, мов бруд, трутинза
Поволі плавуном стискають душу вкрай,
Поволі меркне світ — життєвий водограй,
І молодість душі тъмяніє сонцебризну.

Де ти, мій рідний краю? Де твій дивний чар?
Де пісні рідної святий цілющий дар?
Де гордий дух моєї славної дідизни?

Все з'їла чужина — прожерлива черва —
Немає, друже мій, свободи без вітчизни,
Як і вітчизни без свободи не бува!

1984

КОМУ ВИ СЛУЖИТЕ?

Кому ви служите, запроданці-поети
Україн замученої рідної землі?
Тому, хто кормить вас з кріпацької ріллі,
Чи тим, хто вас в Москві шаткує на котлети?

Ідеї, кажете? Брехні апологети!
Хіба ж ідея — це медалі і рублі?
Заради лакомств на ідейному ослі
Ви пробираєтесь на дарові бенкети.

Що ж, бенкетуйте і дуріть дурних людей
Від імені чужих облудливих ідей.
Але настане час, коли народ без суду

За каїнову службу, пси, вас розіпне,
Здере з очей своїх чужих ідей полууд
І вас, запроданці, навіки прокляне!

1984

Олексій СУХОБЕК

УКРАЇНА У ГОРАХ СІЕРРИ.

Стежка вузька. Кремезна скеля.
Все вище, вище на узгір'я...
Там сизокрилого оселя,
Там сонце вдень, вночі — сузір'я.

Стежка крута. Ліворуч круча.
Внизу шумить, клякоче вир.
Нема ні кладки, ні поруччя
Над цим проваллям перед гір.

Вперед, вперед... Ше кілька кроків...
Зникає слід, стежки нема.
Маячити скеля ошиноко —
І недоступна, і німа.

Стою. Молюсь! І разом чари:
Перед очима вся зона'
Як скеля, схована за хмаро.
І недоступна, і німа.

Олександр ХАХУЛІН

ВАСЬКА — ЧЕКІСТ

(Із циклу „Невигадані оповідання“)

Звичайно ж, не за добрі діла нагородив оперупо-
вноважений капітан Сандулов пачкою „Беломора“
завідуючого кінбазою табірпункту, уже німолодо-
го, бувалого зека, зарослого рудою бородою й ву-
сами — безконвойника Коровкіна, на прозвисько
Карабара. Відомо, за що дарують чекісти зекам
куриво, а тим паче не тютюн, а цигарки, та ще які,
як „Беломор“.

Про те, що Карабара частенько відвідує Санду-
лова, в таборі знали всі, але Карабара був таким
хлопцем-друзякою, таким простакуватим і нехит-
рим, що якоїнебудь шкоди від нього або каверзи
ніхто з у'язнених не чекав. А коли хтонебудь до-
рікав йому за те, що заходить до Сандурова, він
невдоволено смикає і куйовдив свою руду бороду
пальцями, що були в ряботинні й оброслі червоним
волоссям, і казав:

— А що? Я когонебудь запродав Сандулову? Ні?

І, підвищивши голос, сердито кричав:

— Тоді скажіть, ради Христа, якого кляпа вам
від мене треба?

І виявилося, що ніякого кляпа від Карабари
у'язненим не треба. А коли якось на гориці кін-
бази, куди звичайно не досягало око охорони, че-
кістів і вільнонайманих, в оточенні друзів-безкон-
войників, давши волю язикові, допивши останню,
уже прочахлу чашку, й ріzonувши згори донизу ре-
бром своєї правої, без вказівного пальця, завжди
напівзігнутої долоні, признався, що Сандулов дору-
чив йому стежити зовсім не за у'язненими, а за
вільнонайманими, заявивши: „За нами він в двоє
очей дивиться, а за ними в десять очей, вони то для
нього нібито страшніші“, то співспоживаючи чефі-
ру⁽¹⁾ навіть поздоровили його з цим:

— Молодець, Карабара! Тисни й далі в такому ж
дусі!... Тільки колишніх зеків не чіпай! Чуеш, Ка-
рабара, не чіпай!

— Вчених учити, тільки час на це даремно гаяти,
— відповів їм Карабара.

Я почав це своє оповідання про Сандурова і Ка-
рабару, але ні той, ні другий — не центральні по-
статі цієї моєї розповіді. Головний герой змальову-
ваної історії — улюбленець і Сандурова, і Ка-
рабари — красень-жеребець Васька. Цей самий
Васька був високий, стрункий, тримав голову під-
несено й гордо, раз-у-раз помахував гривою і не-
щадно бив хвостом візників, якщо ті осмілювались
ударити його батогом.

— Н-но, пішов! — крикне якийсь невдаха возій,
що сидить на передку, і хлюпне Ваську батогом по
боку.

У відповідь на це Васька з шаленою конячою си-
лою стъобне його хвостом по одній щоці, а потім
ще сильніше — по другій і, повернувшись голову, по-

коситься одним оком на цього самого возія, ніби
кажучи:

— Ну, що? Попало? Не бийся! Ти преший по-
чав!

І возій розуміли цей Васьчин погляд і лаялись:

— Чекіст так твою маті!

Але батога вже в хід не пускали.

Мастию Васька був якнайкращий — на темносі-
рому тлі невеличкі сірі яблучка. Але, визнаючи
його красу і захоплюючись нею, в'язні не любили
характеру жеребця і звали його Ваською-чекістом
або просто Чекістом. Підстави до цього у них були
цілком обґрутовані. Васька терпіти не міг духу
в'язнів. Відомо, що чекісти наділяють арештантів
специфічним запахом. Робиться це шляхом прося-
кання їхнього одягу: від бушлатів, штанів і шапок
до штанців і майок особливою речовиною з стій-
ким і їдким запахом, подібним до запаху перепале-
них м'яса й кісток. За сто років такого запаху не
можна вивітрити. По ньому, по цьому духові, табо-
рові собаки-шукачі безпомилково знаходять слід
втікачів. При цьому на загривках у них стає дики
шерсть, вони робляться лютими, люто гарчать, бі-
жути по сліду і, нагнавши нещасного втікача, без-
жалісно гризуть його. Були випадки, коли собаки
загризали до смерті втікачів, що мали такий смо-
рід. Так уже вони натреновані.

Коней для ловіння втікачів не тренують, і вони
ставляються до арештантської одяжі байдуже. Але
не всі. Васька-чекіст якраз і належав до числа тих
не всіх. Почувши дух перепалених м'яса й кісток,
він закочував під лоб очі, високо й неприємно за-
дирав верхню губу, при цьому навіть вивертав її, і
починав посилено, але з явною огидою хапати
своїми широкими ніздрями смердюче повітря, сер-
дито тупаючи, чомусь не передньою ногою, як всі
коні, а задньою і обов'язково правою. При цьому
очі його наливалися кров'ю, і він готовий був за-
гризти, розірвати всякого носія дуже неприємного
для нього запаху.

Возії, прикріплені до Васьки, через це діставали
окремий одяг. Ось за це всі в'язні й прозвали
Ваську Чекістом.

Всі коні трішки музики. Одні більше, другі мен-
ше. Використовуючи цю їхню здібність, циркові
артисти-дресуvalьники навчають коней ходити й
танцювати під музику. Васька-чекіст був більшим
музикантом, ніж всі інші коні. Коли Карабара за-
лазив у хліві на сіно і, наче фірившись, бринькав
там на своїй заяложенні та списаній таборовими
примовками й віршами гітарі й затягував свою
улюблену пісню:

Ах ти, сукин син, комаринський мужик,
Штани скинув і по вулиці біжить...

Васька-чекіст, якщо перебував саме в стайні, по-
чинав танцювати при чому удари його ніг безпом-
илково збігалися з тактами мелодії. Але ж ніхто
його цього не вчив!

Височіла над кінбазою шпаківня з сухою розло-
гою гілкою над нею, що нагадувала ріг старого ло-

ся. З цієї гілки часто линули щебетання шпаків. Слухаючи пернатих співаків, Васька-чекіст опускав уніз голову і з дивною майстерністю крутив хвостом, який у цей час нагадував вітряний млинок.

Була у Васьки-чекіста ще одна дивна відмітна риса. Він любив курити. Так так, курити — як це не дивно! І жадібність, з якою він курив, говорила про те, що він був найзапекліший курець. Виявив це не коняче Васьчине захоплення цілком випадково сам Карабара. Справа в тому, що Васька був не простим курцем, а благородним. Махорки йому й на понюх не треба. Він курив тільки фабричні цигарки. Але хто ж із в'язнів, — а кінбазу обслуговували тільки в'язні, — курить такі цигарки?

І от Карабара, побувши у Сандулова, прийшов на кінбазу з пачкою цигарок „Беломор“. Це сталося якраз у вихідний день, в обідній час. Коні були випущені із стайні на водопій до колодязя, що був на самій середині кінбазівського двору. Підійшовши до колодязя, Карабара присів на край колоди, видовбаної з вікової модрини, що просмолилася на осонні, великої, в два обхвати, з якої пили коні і в яку конюхи підливали й підливали воду, дістаючи її з колодязя тривідерним дерев'яним цебром. Поклавши ногу на ногу, Карабара не без гордості витяг з кишені „Беломор“ і з пихатістю почав брати з пачки цигарку і, розім'явши її, затиснув по-жіночому між пальцями, середнім і вказівним, закурив, пускаючи пахучий дим поверх води, яку пили коні.. Якраз біля колодязя був Васька-чекіст. Кучерявий ароматний струмочок дотягся до нього. Він стрепенувся і відірвав морду від води, яку пив безперерви. Аромат цигаркового диму змішувався з свіжим кавуновим запахом колодяжної води, і він спершу не міг зрозуміти — звідки цей запах.

Він зрозумів це тоді, коли побачив Карабару, його сяючі очі й бузкові димки, що розходились від нього. Штовхаючи своєю оксамитною мордою інших коней, Васька-чекіст пропхався до Карабари, і його рожеві ніздри, які відразу поширилися, за дрижали від незрозумілого задоволення.

Карабара, ще нічого не розуміючи й не маючи підозріння щодо Васьченої слабості, дихнув йому в його ніздри, що всс більше й більше дрижали, і Васька-чекіст радісно заворушив ними і засміявся тріумфуючим конячим сміхом, коли сміються тільки очі і лише ледь-ледь піdnімаються й опускаються куточки губів, що то закривалися, то відкривались і ледве помітно здригалися.

Здивований таким ставленням жеребця до курива, Карабара жартома, дуріючи, всунув йому цигарку в одну ніздрю, і Васька-чекіст як справжній і запеклий курець, що давно стужився від браку курива, з незвичайною швидкістю і жадібністю стяг краї ніздрі навколо цигарки, міцно затиснув її, вільну ж ніздрю захряснув, видавши при цьому звук, схожий на звук корка, який вилітає з пляшки, високо піdnісши морду, щоб Карабара не міг дотяг-

нувшись до неї й відібрati цигарку і... почав курити.

Він втягав ніздрею дим, вдихав його глибоко в себе й випускав через рот, відкриваючи його трохи, спеціально для цього і тут закриваючи, вишкряючи зуби і сміючись захоплено й тріумфуючи.

В цей же день про те, що жеребець курив, знав увесь таборовий пункт. Наступного дня Ваську-чекіста звільнili від праці на особистий наказ самого начальника таборпункту капітана Гаврилова. Коневi видали подвійні порці вівса й сіна. Після розводу в'язнів до праці, що в той день зробили більш поквапно, ніж в іншій дні, весь офіцерський склад охорони й нагляду зібраvся в стайні, щоб побачити нечуване видовище — куріння жеребця Васьки.

Табір був розташований в лісі, далеко від всякого звичайного житла, офіцери що там були, умирали від безділля, займаючись тільки наглядом за в'язнями та пристрасними допитами їх, і тепер у них з'явилась можливість розважитись.

Перший угостив Ваську-чекіста Сандулов, все тими ж цигарками „Беломор“. За ним підніс Васьци запалену цигарку, гордий за доручену йому працю, начальник таборового пункту капітан Гаврилов, потім командир охоронної сотні капітан Казбеков, пізніше інші офіцери, уже не дотримуючись ніякої субординації, а тому штовхаючи один другого, творячи навколо Васьки давку.

Васька-чекіст відразу зрозумів, що він тепер не цілком звичайний кінь, а особливий, і тому став об'єктом загальної уваги. Він погордливо поглядав на людей, що його оточували, був чванькуватий і весь час сміявся.

Він курив більше години і викурив одну за другою без перерви не менше, як півтора десятка цигарок — тобто конячу дозу.

— Я закріплю Ваську за собою, — заявив тоді капітан Сандулов, — це буде мій кінь-курець.

Він поляскав Ваську-чекіста по щоці, ніби і дякуючи і голублячи, і ще раз підкresлюючи слово „курець“, повторив:

— Мій верховий кінь-курець!

Капітан Гаврилов при цих словах поморщився, він і сам хотів би закріпити Ваську за собою, але заперечувати не вважав за можливе: „Зачепись тільки з ним...“

Сандулов був чекістом із чекістів. У дохрушовські часи він дослужився до посади оперативної групи при головній в'язниці Східного Сибіру, і одним з його обов'язків було виконувати вироки про розстріли. Під час хрушовської відлги таких, як він, трохи потрусили.. Деяких звільнili з служби, а самих завзятих і судили. На щастя Сандулова, начальником оперативної групи в'язниці він був ще зовсім мало і людей, яких він розстріляв, виявилося недосить, щоб зарахували його до найзвязтіших, і втратив лише те, що його понизили в праці. Його перевели з великої в'язниці до невеликого тайгового таборового пункту на посаду звичайного оперуповноваженого.

Але Васька-чекіст не зінав послужного списка свого нового господаря і не міг мати почуття якоїсь неприязні, до того ж Сандулов угощав його пахучими цигарками при кожній зустрічі з ним, і Васька-чекіст, нудьгуючи в стілі, з нетерпінням чекав зустрічі з своїм новим хазяїном. Він полюбив Сандулова, хай не зовсім щиро-сердечною, а більше корисною, ніж щирою любов'ю, але така вже кінська любов, і одного разу, в цій першій своїй зростаючій любові, він вирішив виявити її чуханням гриви хазяїна. І почухав її за шию так, що в Сандулова, що не чекав такого запалу любові і не встиг ухилитися від Васьчиних зубів, шия опинилася у шматках крові.

Він заревів від болю, відскочив набік і вирішивши, що Васька збожеволів, почав витягати лівою рукою, — правою він тримався за вкушене місце, — пістоль із кобури, що з'їхала на живіт. Як звичайно, в подібних випадках, він крикливо чотиріхався і поливав Ваську-чекіста три, й чотириповерховою брудною лайкою.

Васька-чекіст зінав, що це за штука, за яку рішуче схопився його хазяїн. Одного разу на його очах, — це було зовсім недавно, — така маленька річ, непоказна з виду та розміру — то всього-на-всього менше пачки „Беломора“, ляслула так, як ніби він, Васька, ударив ще не стертою підковою об порожню бочку.. Він бачив вогонь і дим що вилетіли із штуки, і йому тоді доводилось скривати ніздри від запаху затхlosti, такої, якою пахнуть палаючі в горні кузні обрізки його, Васьчиних, копит, які обрізаються під час заміни підків.

І від всього того, що зробила тоді така маленька штучка, сіра кобила Ізабелла, закотивши білки очей і широко ощіривши рот, прикусила своїми великими, які були тільки в неї, Ізабелли, зубами язик і повалилась на землю мертвою. Вона навіть ногами не захотіла дригати, як це роблять інші коні, коли здихають.

Ізабелла доводилась матір'ю і жінкою Васьці-чекістові, він дуже любив її й довго оплакував її вимушенну смерть, яку вчинили над нею люди.

Великі краплі сліз одна за другою котились із його очей, коли Ізабеллі різали якимсь старим і заіржавілим тесаком, з держаком, обгорнутим скривавленою ганчіркою, шкуру вздовж її живота, і з неприємним тріском, як мучителі, здириали з її ніжного рожевого тіла, що пахнуло материнським молоком. Знявши шкуру, убивці взялися за саме діло. Одні довго з веселим примовками, ніби бавились в якісь розгнузданій компанії, рубали Ізабеллу на шматки, перепилювали її кістки, і все це складали в порожні дерев'яні бочки і, що особливо безжалісно, пересипали свіжі розруби сіллю! О! Васька знає, як це боляче — пересипати кровоточиві рани сіллю!

І м'ясо, і кістки Ізабелли, як потім не приховувалось від Васьки та інших коней, пішло на годівлю собак. Кінь, не якийнебудь там бик чи свиня, а кінь такий прекрасний благородний кінь, яким була сіра Ізабелла, на годівлю, і кому ж — соба-

ком! Псам!..

I коли Сандулов тонкими і жадібними, тремтячими від поспіху і відчуття болю на шиї, пальцями розстебнув кобуру й вийняв смертельну штуку, що пахнула закусеними вудилами, яка вбила Ізабеллу і тепер може вбити його, Ваську-чекіста, Васька раптом уявив себе на місці Ізабелли, яку давно з'їли пси, і його занудило. Його очі заслали вогонь і дим, що десь узялись, хоч господар ще не стріляв. Він несамовито заіржав, тупо і хріпло, так хріпло, що й сам не впізнав свого, завжди звучного, гордого закличного голосу, що завжди брав три тони. Все його тіло затряслось, а ноги, міцні довгі ноги рисака не хотіли більше слухати і служити йому. Вони підкосились, і він став падати, але втримався, упав тільки на коліна, боляче вдарившися ними, особливо правим, на яке впав спочатку на кам'яну бруківку двора..

Бачачи Ваську-чекіста на колінах перед собою, Сандулов, перемагаючи біль, зареготав. Такої картини йому ще не доводилося бачити.

— До чого ж ти розумний,стерво! Все розумієш, що й до чого! — промовив Сандулов. — Тепер помилування просиш? Помилування? За твій розум я тебе на цей раз помилую. Але на другий раз... Вдруге не смій! Тоді прощення не буде.

Він сховав у кобуру пістоль, але кобури не застебнув, і Васька, що не спускав очей з нього, помітив, що кобури він не застебнув. Почувши брудну лайку Сандулова, Карабара, — він тоді був сам на кінбазі, всі конюхи возили сіно з тайги, — скотився по свіжонаваленому сіні з горища, де вкладав і втоптав сіно, яке привозили, і, обтрушуючи себе від сінного пороху, став пояснювати Сандулову, що Васька не гриз йому потилиці, а чухав, так коні висловлюють свою любов один до одного і до людей...

— Любов! — здивовано і злісно процидив крізь зуби Сандулов, — це не любов, а звірство! Був би він не жеребець, а людина...

Але кобуру застебнув, і Васька-чекіст бачив, що кобуру він застебнув, і полегшене зітхання вирвалося з грудей рисака.

З того часу минуло кілька днів. Сандулову потрібно було іхати до сусіднього табору, де сталася, — не пам'ятаю уже тепер, якась надзвичайна подія. Поїхав він на Васьці верхи і... не повернувся із цієї своєї командировки.

Знайшли його на половині дороги від Заярського до Распутіного. Він лежав збоку засніженої дороги, метрів за два від неї, уткнувшись у стоптаний ногами і копитами сніг, широко розкинувши руки, ніби згрібаючи ними під себе і сніг, і кров на снігу. Під ним був талий і дірявий сніг, що просяк кров'ю до самої землі. Його шия виявилася перекушененою, спина шкіряного пальта на хутрі погризена, хребет в кількох місцях переломлений...

А Васька-чекіст як у воду канув. Пропав, і все.

(закінчення на стор. 32-ї)

Лідія БЕЛЬСЬКА

НЕЗАБУТНІЙ ГОЛОС ВЕЛИКОГО АРТИСТА

До 90-річчя від дня народження славетного українського співака Іана ПАТОРЖИНСЬКОГО

Ім'я його знайоме мільйонам людей не лише на Україні, а й далеко за її межами. Важко переоцінити роль Івана Патрожинського в історії українського театру. Артист злагодив кращі реалістичні традиції національного музично-драматичного мистецтва.

Голос Патрожинського називали чудо-басом. Із сорока п'яти оперних партій класичного репертуару, що складали доробок співака на оперній сцені, особливо запам'яталися слухачам Тарас Бульба з одноіменної опери М. Лисенка, Іван Карась із „Запорожця за Дунаєм“ С. Гулака-Артемовського, Мельник з „Русалки“ О. Даргомижського, цар Борис з „Бориса Годунова“ М. Мусоргського, Мефістофель з „Фаувста“ Ш. Гуно, дяк Гаврило з „Богдана Хмельницького“ К. Данькевича. Всі, хто бачив співака в цих ролях, відмічають його блискучу артистичність, неповторність створених ним образів. Патрожинський ретельно продумував кожну роль до дрібниць, вмів об'єднати всі деталі в цільний індивідуальний характер.

Майже двадцять п'ять років не розлучався співак з партією Тараса Бульби — улюблена з дитинства героя. Це була вершина всієї його сценічної творчості. Композитор П. Козицький у рецензії на спектакль „Тарас Бульба“ написав всього чотири слова: „Патрожинський дав закінченого Тараса“. Отже, недаремно над цією ролею артист працював усе життя, повсякчас відшукуючи нові нюанси.

Інший творчий набуток Патрожинського — роля Івана Карася. Його Карась уособлював і мужицьку кмітливість, і волелюбність, і широту натури запорізьких козаків. В усіх сценічних епізодах виблискував українським гумором, який дуже любив не лише на сцені, а й у житті.

Пізніше він сказав про себе: „Що стоїть переді мною, коли я оглядаюсь на пройдений творчий шлях? На одному полюсі цього шляху — геройчний Тарас, а на другому — вічно безсмертний Карась із „Запорожця за Дунаєм“.

Як професійний співак Патрожинський сформувався в середині 20-х років. За 14 довоєнних літ на Україні було здійснено 12 нових оперних постановок. І буквально в кожній провідній партії виступив Іван Патрожинський.

Іван Патрожинський

Закінчивши у 1922 році консерваторію, Іван Патрожинський невдовзі став солістом оперного театру у Харкові — тодішній столиці України. Це був перший національний державний театр опери та балету. На його сцені виступали такі відомі співаки, як Марія Литвиненко-Вольгемут, Юрій Кипоренко-Доманський, молода Зоя Гайдай — постійна партнерка Патрожинського в оперних спектаклях. Разом із Зоєю Гайдай і групою українських діячів культури у 1946 році він демонстрував своє мистецтво за океаном, у США та Канаді. Разом з нею наприкінці 40-х років прийшов до Київської консерваторії як професор кляси вокалу.

Відколи столицею України став Київ (з 1934 року), творче життя Патрожинського назавжди пов'язане з Київським театром опери та балету. Його останній спектакль тут відбувся 1953 року. Це була одна з улюблених опер співака — „Запорожець за Дунаєм“. Чимало часу й зусиль він віддав викладацькій роботі в консерваторії і виховав цілу плеяду талановитих вокалістів, серед яких були відомі співаки Дмитро Гнатюк та Андрій Кікоть.

Велику насолоду отримували слухачі від концертів Івана Патрожинського. Перший сольний його

концерт відбувся на Донбасі, куди майбутній артист переїхав з рідної Катеринославщини (нині Дніпропетровська область) працювати народним вчителем і де він сповна проявив талант організатора художньої самодіяльності серед гірників — створив хор, театральний гурток, силами якого поставив „Наталку Полтавку“ М. Лисенка. Вже тоді у програмі концерту поряд з опреними аріями і класичними романсами звучали у його виконанні українські народні пісні. Заля не могла вмістити всіх бажаючих, кожен номер сприймався на „біс“. Після концерту співака проводжала юрба слухачів, яка умовила знову заспівати. І він, стоячи посеред площа, заспівав „Реве та стогне Дніпр широкий“.

Останній концерт улюбленця публіки відбувся в залі Київської консерваторії 20 травня 1959 року, незадовго до його смерті. І знову, як-то кажуть, яблуку ніде було впасті. Перед тим, співак переніс важку операцію, три роки не співав і дуже хвилювався: адже (він це добре відчував) це був підсумок його творчого життя — великого співака, народного артиста. На прощання Патрожинський виконав те, що проніс через увесь свій творчий шлях, — українську народну пісню. У концерті прозвучали майже 30 найкращих пісень з його величезного пісенного репертуару.

У кожній пісні — частина народного характеру: його героїчна душа, лірика, гумор. „Це було свято вічно живої, вічно юної народної пісні“, — писалося про незабутній концерт у пресі.

...І нині звучить у записах по радіо, на грамплатівках, у кінофільмах незабутній голос великого артиста.

ЗА ЗБЕРЕЖЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ МИСТЕЦЬКИХ ВАРТОСТЕЙ

Вже довший час між Австрією і тими євреями, які залишилися серед живих після нацистського геноциду існують спірні питання щодо „мистецьких скарбів, що нікому не належать“. Це мистецькі твори, забрані гітлерівцями у євреїв. Тепер австрійці ці спірні питання хочуть владнати й розпочали новий перебіг розшукув законних власників приблизно 4000 художніх творів, передусім картин і давніх книг.

Точна вартість цього нагромадження мистецьких скарбів, залишених під кінець другої світової війни в Австрії нацистськими функціонерами, невідома. Єврейські джерела повторно говорять про „неоціненну вартість“ і обвинувачують Австрію, що вона не хоче передати законним власникам. Австрійці ж нижче оцінюють вартість тих єврейських мистецьких скарбів.

Мистецькі твори лежать у Мауербасі біля Відня. Якщо знайдуться законні власники, включно зі спадкоємцями, і заберуть те, що належить до них, то решту з тих мистецьких творів продадуть на

аукціоні, а виручка з того піде на користь жертвам нацизму.

А скільки програбовано українських мистецьких скарбів? Де вони? Чи не було в конечнім, щоб керівники української еміграції принаймі потрудилися зібрати дані про походження, „мандрування“ і теперішнє перебування знаних нам українських мистецьких творів, українських скарбів?

В одному ДіПі таборі українка розповідала (при тому ж і плакала) нам молодим, що її батько (в царські часи був урядовцем) мав замилування до українського килимарства. З тих причин у тій українській родині була невелика колекція вартісних килимів. „Прогресивна“ московсько-комуністична влада ту українську родину винищила, а колекцію килимів розграбувала. Дочка тієї нещасної родині ніде не могла мати собі місце праці, а згодом її взяла до себе єврейська родина за служницю (так-так, і за советського „безклясового супільства“, як і за царського, залишилися пани та раби). В тієї єврейської родини, що числилася в союзівському вельможному прошарку, був килим з вищезгаданої колекції української родини. Зі зrozумілих причин українка-служниця тоді за той килим воліла мовчати. Між німецьким і російським фашизмами вибухла війна. Єврейська родина втекла на Урал, забравши зі собою і той вартісний килим з колекції української родини.

В 1970-х рр. українську й іншомовну пресу облетіла захоплива вістка про цінні знахідки під час розкопок скитської могили на Україні. Підсовєтська преса в Україні детально розписала про розміщення тих дорогоцінних скарбів із скитської могили в Київському музеї. Через декілька років великої вартості знахідки зі скитської могили були виставлені у французькій столиці Парижі й Ленінградський музей показував їх французам як „руське“ мистецтво.

Мій близький приятель купив у Відні (Австрія) в одного єврея, який виїхав з СССР, „Киевская Псалтирь“ з 1397 року. Це є примірник перевидання фотодруком. Перевидання таки гарне. А оригінал „Киевская Псалтирь“ перебуває в „Государственной Публичной бібліотеке імені М. Е. Салтикова-Щедріна“ в Ленінграді.

Подібних прикладів переміщення мистецьких чи археологічних скарбів з України переважно в Москву можна наводити більше. Деяка кількість з українських мистецьких, історичних та археологічних цінностей опинилася і в західноєвропейських чи американських країнах. Особливо кидаються в очі на Заході ікони з програбованих більшовиками чи гітлерівцями українських церков або музеїв і галерій. Чому б і українцям не зосередити на цьому свою увагу, як це роблять ізраїльтяни?

Ще є один цікавий приклад українцям на еміграції з австрійської державницької практики. І в демократичній Австрії є конфісковані фільми. Отже у Відні заснували комітет підготови до „фестивалю конфіскованих фільмів“. Завдання цього комітету, — демонструвати конфісковані фільми.

Недавно австрійська верховна судова палата затвердила заборону показувати фільм Герберта Аостернбуша „Примара“. В австрійському краї Тіролі заборонений фільм Вернера Шретера „Любовний собор“. Австрійці мають також заснувати фонд солідарності з мистцями, щоб з того фонду фінансувати показові процеси.

Подібний комітет могла б покликати до життя й українська еміграція, щоб хоча навіть при мінімальних можливостях зібрati ті фільми українських режисерів, які опинилися в „забутті“ які недоступні тепер в Советському Союзі ширшому суспільству. Не виключено, що із зібраних таких українських фільмів можна б мати навіть комерційну справу.

Пригадково в букініста побачив німецькою мовою другий том „Лексикону інтернаціонального фільму“ від літери К до Цет. В цьому лексиконі Ульріх Грегор присвятив О. Довженкові чималенько місця (розділ „Росія-ССР“), де, між іншими, пише:

„До представників поетичного советського кіна кінця 20-их рр. зараховується й Олександр Довженко. Він ураїнець, який пробився в 1926 р. в Одеску студію української фільмової спілки ВУФКУ і його фільми переважно розробляють специфічні українські теми. „Земля“ — це гімн красі українського краєвиду й поетична медитація з циклу про життя і смерть у природі, виразна членоподільна вимова, прості структуральні та крупнозернисті картини, а серед них у пам'яті залишається передусім кінознімка крупним пляном про яблука під зливою дощу“ (стор. 55)

Німецька телевізія вже показувала Довженкові фільми „Земля“ і „Звенигора“. Отже Довженкові фільми є на Заході й, мабуть, не тяжко їх придбати українській еміграції у власність. Довелося побачити в німецькій, а потім і в швайцарській телевізіях Харківської кіностудії прекрасний дитячий фільм-комедію. Та чомусь той фільм швидко вилучили з програм. Шкода була б велика українському фільмовому мистецтву, коли б цей надзвичайний дитячий (і дорослим не заваджає ним розважатися) фільм-комедія загинув. Варто і над цим відтинком української культури подумати та поробити відповідні заходи для збереження переконливих свідків української мистецької творчості.

А. ГЛІНІН

СКРИПАЛЬ С. СТАРИК У РОЛІ ВІВАЛЬДІ

Канадська телевізійна мережа CiBiCi, при співпраці телевізійних мереж Італії і Німеччини, спонзорує довгометражний фільм про життя славетного італійського композитора Антонія Вівальді. Головну роль у фільмі грає наш віртуоз-скрипаль Степан Старик.

Арнольд ЕДИНБОРО

КАНВА КАНАДИ

(Канадська сцена) — Впродовж 30-ти років Канада подвоїла своє населення (з 11,5 мільйонів під час війни до 23-х мільйонів після сторіччя Канади). Сотні тисяч канадців іздили за кордон, бачили старші цивілізації й культури і прагнули побудувати краще суспільство в себе дома. Майже у той сам час центр світової сцени перенісся з Парижу до більчого Нью-Йорку.

Коло 1957-го року постала Рада Канади і держава почала платити артистам і мистцям за мистецькі праці. Грошеві допомоги й дотації навіть для юних і молодих артистів виносять тепер пересічно до 7 міл. доларів річно. Яка велика зміна від 1930-их років, коли Гудрідж Робертс отримував усього \$1.50 на тиждень (на мистецтво) і був примушений малювати акварелями тому, що він не спромігся купити олійних фарб.

Упродовж минулих 30-ти років ми збагатились образотворчим мистецтвом, що було ледве до подумання для генерації наших батьків. У Монреалі діє сюрреалістична мистецька група, якої провідником є Поль-Еміль Бордуа і Жан-Поль Ріопель. У Торонті є група *Одинадцять Мистців Малярів*, між ними такі відомі, як Вільям Рональд, Гарольд Тавн, Джек Буш і Оскар Коген. Є *Ріджайнська П'ятка* з такими відомими мистцями-малярами, як Кенет Локгід, Артур МекКей, Рон Блур, Даглес Мортон і Тед Гадвін, але також існують численні таланти, які не належать до жодної групи, наприклад, Альфред Пеллан і Жан-Поль Леміс.

Проте краєвиди все ще домінують у канадському мистецтві. Не зважаючи на те, що багато молодих артистів-малярів і скульпторів цікавляться різними родами мистецтва і різною тематикою, канадське мистецтво все ще до великої міри краєвидним, пейзажним мистецтвом. Найкращі праці Гарольда Тавна — все ще навіяні і насычені краєвидом-пейзажем.

У Ванкувері і на преріях Канади краєвид-пейзаж також мав великий вплив на різних мистців-малярів та на скульпторів. Гордон Сміт зівів краєвид Британської Колюмбії до абстрагування синього, зеленого і коричнево-похмурого кольорів, — кольорів моря, гір і міст. У Саскачевані Норман Переходов зредукував плоскість прерій до лінійного вузько-довгого монотону; в Атлантических провінціях виросла ціла школа реалізму, на яку впливало вчення і інструкції Елика Кольвіля. Том Форресталь і Христофор Прет особливо переформували сцени щоденного життя у визначні праці мистецтва.

Мистецтво Канади в другій частині 20-го сторіччя є більш зрозуміле, вібруюче і, безперечно, більш поширене й відоме, ніж коли-небудь раніше. Сьогодні картини Ріопеля коштують по 100,000 доларів. Чи створили їх первісні й автохтонні мешканці, чи ті, які прибули сюди як туристи або іммігранти — образи й зображення Канади є такі безмежні, як сама Канада.

Ілля ДЕМИДЕНКО

ВИСТУП МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА ПРОТИ ЕМСЬКОГО УКАЗУ

В травні 1876 р. (110 років тому цар Олександр в м. Емс (Німеччина) підписав таємний указ про заборону: 1) Ввозити з-за кордону будьяку українську літературу; 2) друкувати і видавати в межах Російської імперії твори або переклади „малоросійським наречіем (українською мовою); 3) ставити українські вистави і друкувати тексти до музичних творів.

Цей указ був додатковим пресом придушення українців після валуевського указу (1863). Емський указ ще зветься „указ Юзефовича“, бо автором його був наш „землячок“, тайний дорадник царський. На його донос, в порядку поширення згаданого указу, закрито Південно-Західній відділ Все-російського Географічного Т-ва і звільнено з праці деяких науковців, в тім числі і Михайла Драгоманова.

Первісно М. Драгоманову пропонували „добровільно звільнитися з Київського університету і виїхати працювати в якомусь університеті на Півночі Росії. А коли він відмовився, то уряд його звільнив без права працювати в будьякій державній установі.

Звільнення Драгоманова зробило епоху не лише в його особистому житті, але також і в розвитку української громадської думки. Драгоманову тяжко було переносити задушливу атмосферу царського режиму, зокрема супроти українського народу. Його приваблювала свобода демократичного Заходу, він хотів емігрувати, а українське свідоме громадянство, згуртоване в Старій Громаді хотіло мати свого репрезентанта за кордоном. Тому Громада навіть взяла зобов'язання допомагати Драгоманову матеріально: для видавничої справи давати річно 1,500 карбованців і на особисте життя — 1,200. Але, на жаль, скоро більшість членів Старої Громади відмовилась підтримувати Драгоманова, бо злякалась гострих його виступів проти царського режиму, мовляв, це може викликати додаткові репресії проти українців. „Еміграція — це тяжке пережиття, — казав Драгоманов, — але у певних умовах необхідне. Ще з 16 ст. свобода в Англії, Шотландії, Франції, Німеччині, Італії і Мадярщині не могла існувати без своєї еміграції і літератури. Свобода України теж вимагає цього“ — (наше підкреслення, — І.Д.)

Першим видатним виступом в обороні української культури на міжнародному форумі був виступ Драгоманова в Парижі 1878 року, як протест проти емського указу. Дізnavшись з преси про скликання Міжнародного Конгресу Літератури, Драгоманов протягом кількох днів написав, надру-

кував і вислав президії (Гюго і Тургенев) Конгресу брошуру п.з. „Українська література проскрибована російським урядом“. Віцепрезидент Конгресу Тургенев зреферував делегатам зміст брошурі і висловив „жаль з приводу заходів російського уряду“. Делегати одноголосно схвалили долучити брошуру до протоколів Конгресу.

В згаданій брошурі стисло і чітко подано історію українського народу від найдавніших часів, його змагання за самостійність проти різних напасників, розвиток культури, науки, шкільництва і способи їх придушення московським урядом. „А з того, що український народ зберіг свою мову протягом довгих віків, — пише Драгоманов, — видно що цей народ мав свою довгу історію. Але світ про це не знає тому, що довгий час народ знаходився під пануванням Польщі XIV-XV ст., а від XVII ст. під пануванням Москви..“

М. Драгоманов чи не перший визначив відмінність історії українського народу і довів до відома культурного світу. Показав, що „князівства укладалися, відповідаючи трьом народностям руським: група Київсько-Галицька, група Полоцька — Білої Русі і група Рязано-Владимірська — згодом Московська. В кінці XV ст. південна частина Литовсько-Руської держави стала зватись Україною і тоді починає організовуватись козацтво, яке обороňяло державу від степових орд. Люблинська Унія 1565 р. пов'язала український народ з Польщею. А Берестейська 1595 р. (церковна) сприяла загостренню відносин українців з поляками на церковному і соціальному грунті. Тоді ж організується Запорізька Січ. Історія Київської Руси в'яжеться прямо з Україною козацькою зі своїми республіканськими інституціями.“

„З допомогою козацтва український народ звільнився (1648-54 рр.) від поляків і уклав Унію з московським царем під його протекторат (1654 р.) Богдан Хмельницький гетьман „войська Запорозького і Малоросійської України“ думає назавжди обезпечити цілість і самоуправу своєї землі, запевнити всі вольності, дорогі козакам“ (М. Драгоманов).

Історія України, пише Драгоманов, характеризується її змаганням до демократичних і республіканських інституцій. Але під ударом багатьох ворогів падає під панування монархій і чужих аристократів. Український народ не досяг свого ідеалу з причин, що в ранній період був на шляху пересування азійських народів, а потім став предметом жадоби великих держав. Але не дивлячись на це, народ зберігає свої традиції і мріє про об'єднання. Найбільший скарб українського народу є народня поезія: пісні, оповідання, приповідки. Поезія епічна і історична не знайде суперників, хіба в літературі сербській, еспанській і новогрецькій. Всі головні моменти історії відбуваються в українській поезії.

В підтвердження своїх думок Драгоманов подає думки ряду європейських і російських учених. На приклад німецький поет Боденштедт приходить до

висновку, що „той, хто може співати такі пісні і в них любуватись, не може знаходитись на низькому ступені духового розвитку.“

Французький проф. Рамбо на підставі своїх досліджень робить висновок, що „мала Русь різничається і від Росії, і від Німеччини і від Угрів і від південних слов'ян — запозичає у всіх і віддає по-своєму що позичено.“

Московський проф. Буслаєв особливо цінить українські історичні пісні або думи: „Вони з покоління в покоління, пише Буслаєв, переховують пам'ять боротьби проти татар, турків і поляків. Вони оспівують лицарські діла козаків і їх гетьманів“.

Тут Драгоманов робить зауваження, що проф. Буслаєв не згадав про пісні в котрих оплакується зруйнування Січі, загарбання її земель „генералами московськими“ і закріпачення селян в Росії і в Польщі, яке народ порівнює з „чорною хмарою...“

Варто також подати думки В. Белінського, основоположника російської літературної критики. В розвідці про „Слово о полку Ігоревім“ він пише: „Слово... показує своє Південне походження. Приємна форма його мови пригадує теперішню говірку Малої Руси. Але що найбільше промовляє в користь українського походження „Слова“, то спосіб життя-буття народу котрий там описується...“

Белінський високо ставить українське суспільне і родинне життя, порівнюючи з російським: „прикмети лицарської відваги, які додаюмо в „Слові..“, зближує його до пісень козацької Малоросії. Малоросія творила організм політичний, де кожен жив життям громадським і в нім розвивався, як на вільному повітрі... Народня поезія вірно відбивала історичне життя краю. Скілько то поезій в поезії“ — захоплено закінчує Белінський.

Драгоманов робить висновок, що „народня поезія такої вартості мусіла видати без сумніву знамениту літературу, коли ж сталося інакше, то пішло з обставин політичних, котрі не давали Україні уладити собі організацію народну, вільну і незалежну. Однакож при свіх історичних перешкодах література українська дала нам багато високоцінних пам'ятників“.

Про відмінність формування розвитку Київської Русі від найдавніших часів вказує стовп російської історіографії проф. Солов'йов. Він пише, що „оповідання Південного літописця ріжниться від Новгородського багацтвом подробиць, мальовничим складом, артистичним характером... В Північних літописах (Сузdal', Владімір, Москва) видно відбиток релігійного містицизму, тимчасом у Київських і Галицьких літописах являється живий дух народний. Літописи Південні частіше стають в обороні справ народних, ніж князівських.“

Драгоманов додає, що „Характер Південних літописів і існування шкіл в Києві і на Волині, знання князями чужих мов, навіть латини і греки, дає підставу твердити, що Південна Русь не стояла нижче Заходу і не мала нічого спільногого з Москов-

чиною XV-XVI ст... Аж до XVIII ст. Москва була у варварському стані... Вкінці XVII ст. Україна постачала Москві учителів... Тоді ж заборонено на Україні вживати народну мову у вищих школах, а на початку XIX ст. заборонено вживати і в початкових школах. Гетьман Розумовський пропонував відкрити університет у Харкові, але уряд не дозволив. Отакі причини упадку освіти і літератури в Україні та винародовлення вищих краєвих верств.“

„Однакож під впливом реалізму, демократизму і націоналізму XIX ст. Україна почала своє літературне відродження. Спочатку боязька і наївна, а потім знову приймає свій характер політичний і соціальний. Видаються поезії, байки, оповідання, п'єси. Твориться новий театр. В 1828 р. Бантиш-Каменський видав історію України, правда в офіційному дусі. Бодянський починає видавати збирники народної усної літератури. Від 1836 року рождається рух відновлення України, як не політичної, то літературної. Виростають такі сили, як історик М. Костомаров і поет Шевченко, який своїми поезіями запалює серця. Слідом приходить письменниця Марко Вовчок. Її повіті про недолю кріпаків відограли роль подібну до твору „Дядько Том.“ Всі українолюбці, старі й молоді, кидаються до культурної праці.“

„Та на цей раз — пише Драгоманов, — вони перейшли границю літературної забавки. Тепер вирошили домагання народної школи, народних і наукових книжок. Складають букварі (Куліш і Шевченко). Молодь Києва, Харкова, Полтави, Чернігова і інших організує недільні школи для робітників. Але уряд скоро їх закриває. Молодь зайнялась політичними, суспільними і національними справами. Дехто осідає на селі допомагаючи селянам оборонятись від панських кривд.“

На Правім березі українські народні і демократичні бажання зударились з польсько-панськими, які домагались відновлення Польщі в межах 1772 р. Польські і московські пани наростили крику на „українських хлопоманів“, котрі ніби хотять відновити часи Хмельницького. Почались знову репресії. Виданий указ Валуєва 1863 р. забороняв друкувати українською мовою науково-популярні і релігійні книги і навіть говорити проповіді в церквах народньою мовою. Дозволялось лише видання старих документів та етнографію. Це було потрібне, щоб протиставитись польським претензіям на Україну.

Створена Київська археологічна комісія видала більше як 10 томів документів до історії козаків. Тоді ж Петербургське Географічне т-во виславо на Правобережжя етнографично-статистичну комісію, праці якої (7 тт.) упорядкував Чубинський. Успіх твої праці сприяв створенню у Києві відділу Географічного т-ва, який протягом 1874-76 р. надрукував три томи своїх робіт. Всі ті видання збудили увагу російських і закордонних учених, а археологичний з'їзд у Києві 1874 р. був великою демонстрацією успіхів українських науковців. Подана на з'їзді праця Житецького „Історический очерк

малоросийського звукословия“ з витягами з перепонницького євангелія була нагорождена Петербурською Академією.

Але в успішному розвитку української культури російські реакційні кола добавили небезпеку для Росії. В наслідок доносів, головно малороса Юзефовича, створена була комісія, яка порадила цареві розв’язати Київський відділ географичний і висилати з України Драгоманова і Чубинського.

„Тяжко зрозуміти, пише Драгоманов, з яких мотивів цар видав указ заборони... Той указ знищив видавництво книжок зовсім нешкідливих. Ось чому той указ є подвійно дурний і показує, як далеко може зйти деспотизм, попиханий національним централізмом і що він є плодом донощиків і старанних адміністраторів...“

Письменники Південної Русі мають вибирати: або замовкнути, або покидати рідну землю.“

„Денний порядок Конгресу, пише Драгоманов, передбачає приймати резолюції і проекти в цілі покращання теперішнього стану літератури і літераторів. Ми не маємо претензій подавати резолюцію. Ми тільки хочемо показати широкому світові ту страшну несправедливість, жертвами котрої є ми в Росії. І ми певні, що Конгрес не залишиться байдужим на наші звернення і знайде якийсь спосіб прийти нам на поміч.“

ПІСЛЯСЛОВО

Драгоманов написав цю брошурою французькою мовою з якої переклав на „українську“ М. Павлик і окремою брошурою видав І. Франко. В брошурі умотивовано подано відмінність і особливість культури і етнічнопсихологічних рис українського народу порівнюючи з московським. Але особливів її значення в тому, що подані факти і способи придушення української культури і її діячів — подібні й сьогодні, тільки тепер вони більш рафіновано-підступні. Тоді було більше чести і прямоти. Казали: „Не було, нет и быть не может“, а сьогодні пропаганда кричить про „квітучий розвиток української мови і культури“, а хто цьому заперечує, того до психлікарні.

Московський білшовицький режим є прямим спадкоємцем царського режиму. Подібні ж діючі малороси донощики і прокатори, і ті, що „на послугах розгубили сумління й честь“ (Л. Українка): Юзефовичі, Шульгини, Гогоцькі і сьогоднішні Полторацькі, Новиченки, Братуні, Білодіди...

Наслідуючи Драгоманова, хочеться сказати, що білшовицький режим не подвійно а потрійно дурний, якщо нездібний усвідомити історичні приклади, що ДЕРЖАВНА СИСТЕМА, ПОБУДОВАНА НА НАСИЛЬСТВІ БАГАТЬОХ НАЦІЙ ВНУТРІШНЬО є СЛАБА. Це показав досвід (на радянському боці) на початку другої світової війни.

Брошуру Драгоманова, разом зі своїм вступом надрукував в журналі „Сучасність“ (ч.7-8, 76 р.) д-р Р. Сольчаник за що йому належить велике спасибі. Але дуже дивно, що видавництво не випра-

НЕМЕРКНУЧА ЗОРЯ

До 175-річчя з дня народження Маркіяна Шашкевича, видатного українського письменника, проповідника демократа, гуманіста.

Шашкевич першим на західноукраїнських землях створив літературні зразки живою мовою, підніс рідне слово на височину справжнього мистецтва, наповнивши його глибоко демократичним змістом.

Поміж кучерявого кражу (нині на Львівщині) здалеку вирізняється гора з непокритою вершиною, її так і називали Білою або Лисою. А село, що притулилось до її підніжжя, найменували Підліссям. Там 6 листопада 1811 року у сім'ї священика народився Маркіян Шашкевич, якому судилося життя коротке, спрагле, тяжке, але сповнене незгаслого горіння, великих трудів і звершень на царині людського духу.

З діяльністю і творчістю Шашкевича по'вязаний складний процес пробудження національної свідомості серед українців, які жили на західних землях і відчували на собі гнітючий тиск німецької, польської, румунської, угорської правлячої верхівки. Монархістська влада намагалась придушити будь-який вияв самосвідомості, затиснути трудовий народ у залізні лещата, зробити з нього робочу худобу без роду, племені, без мови, історії й землі, щоб вічно тримати в покорі й темряві.

Та бурхливий дух протесту — „Дух, що тіло рве до болю“, як афористично висловився Іван Франко — завжди жив у народі. Легенди й пісні про Довбуша, непокірних і сміливих опришків передавалися із уст до уст.

З дитинства чув їх і вразливий натураю Маркіян.

вило архаїчну мову Павлика. Чому? Адже ж це має велике значення для розуміння поширення брошури.

Те, що історичного значення документ оборони прав українського народу не було перевидано і пошиreno протягом майже СТО років — лежать на совісті реакційних сил, зокрема українських, які всіма можливими засобами задушували пам'ять вченого і борця за долю українського народу — Михайла Драгоманова. З гіркістю доводиться повторити слова Івана Франка на ювілії Драгоманова: „Народ, який не вміє шанувати своїх заслужених мужів, не вартий імені культурного народу.“

Чи знайдуться хоч тепер гідні сили, які допоможуть видати повну збірку творів Михайла Драгоманова? Чи позбудуться лише привітанням доброго задуму, а то й просто мовчанкою.

З технічних причин не було можливості надрукувати цю статтю своєчасно в місяці травні — Ред.

Вільний вітер гір не остуджував, а навпаки розпалював у серці юнака ватру волі і протесту. Бо скрізь, де навчався — у Бережанській гімназії, далі у Львівській семінарії, на філософському курсі Львівського університету — він чув іноземну мову, яка панувала всюди. Маркіян рано усвідомив невідповідність і нелогічність становища, коли народ мислив і творив образною мовою, а правляча верхівка, і навіть рідна по крові інтелігенція, відверталаась від його мови, звичаїв, мрій.

Руська мати нас родила,
Руська мати нас повила,
Руська мати нас любила;
Чому ж мова ей не мила?
Чом ся нев встидати маєм?
Чом чужую полюбляєм?

— писав Шашкевич у поезії „Руська мова“ (треба зазначити, що в ті часи в Галичині, слово **руський** означало **український**). Маркіян з гордістю називав себе русином. Навколо нього гуртувалася молодь. Особливо близько зійшовся він з Яковом Головацьким та Іваном Вагилевичем. Товариши прозвали їх „Руською трійцею“. Ця юнацька дружба переросла межі приватних людських стосунків і стала визначною віхою в розвитку української культури.

Шашкевич мав величезний вплив на друзів. „Маркіян був чоловік середнього росту, щуплий, але меткий, волосся яснорусе, очі сині, тужній...“ — так описував його Яків Головацький. — Лиш коли розговорився за Рущину, народність, за рідний язык, родиму словесність і пр., тоді показалася душа його, котра в тім слабовитім тілі жила. Очі блиснули живістю і якимсь святим вітхновенням, чоло трохи поморщилося, і лише набрало якоїсь грізної поваги; говорив сердечно, сильно переконував, бо ми з серця йшло, — він цілий тим духом жив і віддихав“.

Юний Шашкевич багато снаги віддавав вивченю історії та літератури слов'янських народів, захоплювався „Енеїдою“ й „Наталкою Полтавкою“ Івана Котляревського, збірками народних пісень та дум з Наддніпрянської України, „Словом о полку Ігоревім“, творами Григорія Квітки-Основ'яненка, які незважаючи на жорстокі утиски, все ж проникали до Галичини. За „вільнодумство“ Шашкевича виключають з семінарії, від нього відвертається батько, тільки через три роки він повновлює заняття в семінарії, до того вперто займаючись самоосвітою. Та всі ці незгоди не зупиняють палкого юнака на шляху шукань. Разом з друзями він задумує видати альманах „Син Русі“ — цензура не допускає. 1834 року скомпонована Українська збірка „Зоря“ — знов на перешкоді цензура. Шашкевич оголошений неблагонадійним, поліція звернула увагу на гурток молоді, у Маркіяна зроблено обшук.

Та 1835 року прийшла радість: листівкою видано вірш Шашкевича „Голос галичан“. „Се був перший поетичний твір в Галичині, уложеній в чистій на-

родній мові. Ода зробила надзвичайне враження, вона мовби „будила мерців з гробу“, писав невідомий сучасник автора.

1836 року Шашкевич друкує у Перемишлі полемічну брошуру „Азбука і абецадло“, в якій доводить неправомірність примусової полонізації української культури. „Письменство — неодмінна потреба всього народу“, — твердить він. Того ж року Маркіян укладає „Читанку для діточок в народних училах (школах — Ю.С.) руських“, але вона не побачила світу.

1837 року сталася подія, що золотими літерама вписана у вітчизняну історію: зусиллями „Руської трійці“, і в прешу чергу Шашкевича, побачив світ альманах „Русалка Дністровая“. Книга була видана у Будапешті тиражем тисячу примірників. У Галичині вона відразу ж була заборонена. Однак деякі екземпляри все ж розійшлися поміж людьми. Перед мовою до „Русалки“, написана Шашкевичем, становить власне маніфест культурного й літературного відродження русинів. В альманасі було вміщено 7 творів самого Маркіяна, твори Вагилевича, Головацького, переклади з сербського епосу, чеської літератури та інші матеріали, чималий розділ становили народні пісні та думи.

Ректор семінарії вчинив слідство, особливо переслідувано Шашкевича. Та вже не могло зупинити того великого процесу оновлення, який розпочали члени „Руської трійці“. „Сила їх була, по-перше, в мові — не книжній, не штучній, — а народній, — писав академік Олександр Білецький. — Сила їх була в тому, що в країні, де народ ще знемагав під феодальним ярмом, троє його представників, молоді ентузіасти, пропагували ідею людської гідності селянських мас, ідею їх права на громадянську рівність. І ще раз в тому, що крізь сумні, жалібні ноти їх оригінальних творів не раз прориваються мотиви віри в майбутнє, мотиви оптимістичні, кінець кінем пануючі над усім іншим...“.

Життя дедалі ставало нестерпнішим. По закінченню семінарії Маркіяна, переслідуваного, знеможеного фізично, але не зломленого духовно, призначають на парафію в убоге село Гумниськи, потім у таке ж бідне село Нестаничі. Численні поезії залишались у рукописах. Один з основоположників лірики в українській літературі не мав де друкуватись. Тяжко хворий, втративши зір і слух, Маркіян Шашкевич помер у селі Новосілки на 32 році життя. (1983 року прах Шашкевича був перевезений з Новосілок до Львова на центральну алею Личаківського кладовища).

По смерті Шашкевича стали поступово виходити його твори, зокрема, у збірці 1896 року „Вінок русинам на обжинки“, виданій у Відні, пізніше галицькій періодиці. Перед читачами вимальовувався образ молодого поета-борця, провісника нових часів. Маркіян Шашкевич широ поєднував ідеї національного самоусвідомлення із закликом боротьби проти суспільної реакції, уславлював людину за те, що вона може „мисль піднебесну двигчи в самому

собі", „гадкою крепков тьми світа розмести". Поет осівав Наливайка і Хмельницького — вільно-любні постаті з рідної історії.

Поет-романтик, Шашкевич потсійно припадав до народних джерел, до народньої пісні, багато його творі написано в пісенно-фольклорній манері. Палкий патріот, він був також щирим другом інших народів, особливо гноблених, прибічником єдності слов'янства. Він працював над перекладами з сербської, чеської, польської мов, над ритмічним перекладом „Слова о полку Ігоревім" (до нас дійшов лише „Плач Ярославни" у перекладі Шашкевича).

Невелику за обсягом, але вагому й містку за значенням творчість М. Шашкевича вивчали й пропагували його товарищи по „Руській трійці", а також визначні вчені пізніших часів. Високо поціновував його літературну та громадську працю Іван Франко: „Як поет, оповідач, кореспондент і провідник Шашкевич — людина наскрізь симпатична, іцира і проста, огріта неложною любов'ю до рідного народу..."

Україна свято шанує пам'ять свого славного класика. Справді всенародно відзначено 150-ліття Маркіяна Шашкевича 1961 року, в Підлісся відкрито літературно-меморіальний музей, встановлено пам'ятник письменнику.*

Схвилювані рядки присвятили надхненнику „Русалки Дністрової" Дм. Павличко, Р. Братунь, В. Лучук, І. Драч, О. Сенатович та інші сучасні поети. Прозаїк Р. Іванчук змалював постаті юного Шашкевича у нещодавно виданому романі „Вода з каменю". Твори Шашкевича — оригінальні поезії, переклади, статті друкуються чималими тиражами, про його життя і творчість виходять літературознавчі дослідження.

... Зоря, запалена Маркіяном Шашкевичем у лиху годину темряви і гніту, стала провісницею ясної соняшної днини для всієї України, її культури, її працелюбного народу.

Юлія СОЛОД

* В селі Підлісся справді встановлено невеличкий пам'ятник М. Шашкевичеві, натомість, згідно з нашими інформаціями, знищено теперішньою владою величавий пам'ятник-хрест на недалекій Білій (Маркіяновій) горі, де навіть за „ланської Польщі" збиралися щороку десятки тисяч народу щоб пошанувати великого сина Галицької Землі. Хто знає докладніше про цей карагідний вчинок — просимо написати. — Ред.

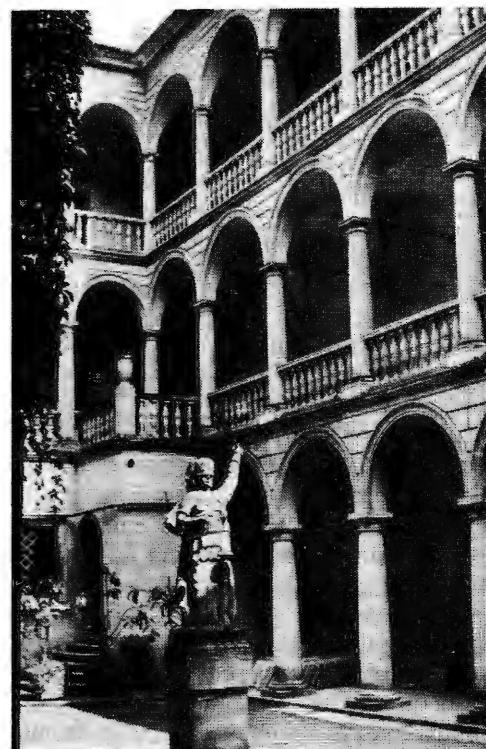
ПАМ'ЯТНИК ДЖ. ДІФЕНБЕЙКЕРОВІ В ОТТАВІ

В столиці Канади, Оттаві, було відкрито 18 вересня ц.р. біля Парляменту пам'ятник колишньому прем'єр-міністрі канадського уряду та великому приятелеві українського народу Джонові Діfenбейкерові. Пам'ятник з бронзи створено за проектом відомого скульптора Леоніда Молодожанина.

НАШ КНЯЖИЙ ЛЬВІВ

Ринок. Виставка-продаж творів мистецтва

Один із куточків старого Львова.

МАМА ІВАНА ФРАНКА

(У 130-ті роковини народження Івана Франка)

Цього року ввесь український народ, на рідних землях і в країнах вільного світу, відзначає 130-ті роковини народження і 70-ті роковини смерти одного з найбільших синів України — Івана Франка.

Іван Франко, як знаємо з історії нашої літератури, це найбільший після Т. Шевченка український поет і видатний письменник, науковець, публіцист та громадський діяч, якому в цьому ювілейному році годиться присвятити хоч трохи уваги.

Я не літературознавець, ані не письменник, але як „споживач“ української літератури і любитель творчості І. Франка, хочу звернути увагу на одну „дрібницю“, яку біографі цього нашого великого мислителя чомусь пропускають, а може і не знають. Маю на увазі маму Івана Франка.

Згадуючи про ювілей народження поета, випадає згадати і вшанувати маму, яка привела його на світ, його годувала, доглядала, виховувала, навчала і здорового та розумного подарувала українському народові на службу.

Тим часом про маму І. Франка, чомусь всі забули. Біографи І. Франка не згадують навіть її імені, а біографію звичайно зачинають менш-більше так:

15 серпня (старого стилю — прим. А.К.) 1856 року в селі Нагуєвичах, Дрогобицького повіту в Західній Україні, народився найбільший син цієї частини нашої землі — Іван Франко. Він був найдавнішою дитиною заможного селянина Якова, що походив з поукраїнщених німців і який крім праці на ріллі займався ще ковальством. Яків Франко, крім Івана мав ще трьох синів і одну дочку. Про маму ні згадки, наче б то всі діти походили просто від Якова.

Лиш деякі біографи згадують й те, що мама І. Франка мала ще одну доньку, коли вийшла заміж за другого чоловіка, Григорія Гаврилика (не Гришка, як дехто пише — прим. А. К.) після смерті Якова. Ще згадують, що коли І. Франко був у шостій класі гімназії (1873 р.) померла йому мама і він став круглим сиротою.

І це приблизно все, що ми знаємо про маму І. Франка. Гадаю, що це трохи замало. Про маму Івана Франка треба знати дещо більше.

У 1956 році, коли українська спільнота святкувала 100-ті роковини народження І. Франка, я завдав собі трохи труду, щоб віднайти ім'я його мами, бо не міг погодитися з думкою, щоб в соті роковин народин цього велетня українського духа загал нашого громадянства, вшановуючи сина не згадає мами, бо про неї нічого не знає.

Щобільше, дехто пишучи про Івана Франка і шукаючи, мабуть, за прізвищем мами, пробував його літературний псевдонім „Джеджалик“ приписати

мамі як родове ім'я. Мої розшуки увінчалися успіхом і цю знахідку, яка не є ніякою таємницею на рідних землях, я замаркував у „Жіночому Світі“ ч. 6-7, 1956 р., а тепер, у 130 роковини народження поета, хочу коротко розповісти читачам „Наших Днів“, щоб цю прогалину в біографії поета усунути і вяснити.

Мама Івана Франка називалася Марія, а родове (дівоче) її прізвище було Кульчицька. Свідоцтво цього факту — це метрика хрещення Івана Франка, виписана латинською мовою парохіяльним уряdom у Нагуєвичах 13 січня 1868 року. Фотокопія цього документу переховується в музею Івана Франка у Вінниці (архівне число фотокопії 16,167).

Про саму маму І. Франка знаємо теж дещо з його автобіографічних творів, таких як „Малий Мирон“, „Грицева школна наука“ і ін., а зокрема „Під оборогом“, де читаємо: „Мати була ще молода молодиця, здоровна й енергійна. Їй не треба було два рази говорити, ос особливо коли діло йшло про її любого сина“. Вона оповідала йому різні казки, байки, співала пісень — коротко, клала розом з батьком основи під його пізніший світогляд.

Михайло Возняк у статті „До фольклорних зайняття Івана Франка“ (див. І. Франко: статті і матеріали, збірник перший, видання Львівського Державного університету, 1948 р.) подає що в 1946 році вийшла книжка Ф. Коллеси п. н. „Улюблені пісні І. Франка“, які записали з уст Франка: М. Лисенко, К. Квітка і Ф. Коллесса. У самих Нагуєвичах Франко списав коло 280 коломийок. Всі ці пісні, здебільша, І. Франко записував з уст своєї мами і сестри (цієї другої — прим. А.К. Юлії Гаврилик.

У праці І. Франка „Жіноча неволя в руських (тобто українських — прим. А.К.) піснях народніх“, виданій у Львові в 1883 р. знаходимо також багато пісень записаних у Нагуєвичах, з того багато від мами і сестри. Це вказує, що мама І. Франка була розумною жінкою і допомагала своєму синові вже в дитячих роках запізнятися з творчістю українського народу.

Улюбленими піснями І. Франка були „Гануся“, „Шумильце“ і „Вінки“, про що згадує сам Франко у вірші „Пісня і праця“, а саме:

„Тямлю як нині: малим ще хлопчиною
В мамині пісні заслухавсь я;
Пісні ці стали красою єдиною
Бідного моого тяжкого життя!
Мамо голубко! — було налягаю, —
Ще про Ганусю, Шумильце, Вінки!“
„Ні сину, годі! Покіль я співаю,
Праця чекає моєї руки“.

З названих пісень М. Возняк у своїй розвідці подає текст пісні „Шумильце“, яку друкуємо окремо.

**

Мама мала також вплив на виховання свого сина, Івана. Це не припадок, що батько віддає ма-

лого Івася на науку до сільської школи в Ясениці Сільній, що й вирішило пізніше про дальшу науку хлопця. Це напевно був вплив мами, яка, дбаючи про свого сина, намовляє віддати малого Івася під певну опіку свого рідного брата Павла Кульчицького, — письменної і, як на ті часи, розумної людини.

Також не припадок, що по смерті Якова, цього розумного батька, мама Франка виходить заміж вдруге за Гриця Гаврилика, розумного і дуже вирозумілого чоловіка, який допоміг Франкові вийти в люди.

Згадаючи про свої дитячі роки І. Франко з призначенням пише про вплив оповідань мами на його національну свідомість, а саме: „оті простенькі сільські байки, як дрібні тонкі корінчики вкорінюють у нашій душі любов до рідного слова, його краси, простоти і чарівної милозвучності. Тисячі речей у житті забудете, а тих тихих хвилин, коли нам люба мама, чи бабуся, оповідала байки не забудете до смерті“. (цитата з книжки „Коли ще звірі говорили“, Львів, 1899 р. стор. 196).

І. Франко, мабуть, більше як хто другий, все що виніс від мами і тата, пам'ятав все життя і часто про це згадував. На жаль, батьки померли заскорі. Мабуть і життя І. Франка було б іншим, якщо б батьки його прожили довше.

**

Про смерть своєї мами, яку він дуже любив, І. Франко пізніше писав: „Було це року 1873, саме пополудні в суботу перед Зеленими Святами. Моя мама лежала в передсмертних муках, коняюча. Вранці в суботу я сидів в школі й мене напала страшна, ненатуральна, шалена веселість. Я сміявся без упину від 8 до 12 години. Прийшовши на станцію (в Дрогобичі), я почув — ну, що почув, не знаю. Знаю тільки то, що був дощ, був голоден, не їв обіду, не обvizирався, тільки почувши, що мама вмирає, як стій побіг піхotoю до Нагуевич. Я прибіг по полудні, мокрий до нитки і застав маму коняючу. Вітчим сидів під вікном і чесав вовну. Я став коло постелі, не говорив ні слова, — я тільки дрожав — ані слізинки не капнуло з моїх очей. Мама не могла говорити, але дивилася пильно на мене. Як виглядало тоді мое лице — не знаю. Другого дня вранці мама вмерла. Вночі вони ще говорили з другою жінкою (я спав) і тата жінка передала мені осъякі слова:

— Боже, Боже — казала небіжка — мій Іванцю прибіг з Доргобича, став коло мене і так чогось гнівно на мене дививсь, так гнівно, що Господи! Що я йому зробила злого?... (за М. Возняком: з листа до О. Рошкевич). Франкові тоді було 17 років.

Це останнє зворушливе побачення з мамою, яку він безмежно любив, крім болю, жалю і розлуки, під впливом оповідання згаданої жінки, залишило в душі поета на ціле життя сумнів: „Хто знає, чи та причинка психічної муки, яку я завдав моїй мамі в

останніх хвилинах її життя, не схоже страшним способом відомститися на цілому моєму житті?“...

Цей образ вмираючої мами він носить у своїй уяві все життя. Десять літ після смерті мами І. Франко пише вірш, вже цитований нами, „Пісня і праця“, де читаємо:

„Мамо, голубко! Зарання в могилі
Праця й недуга зложили тебе.
Пісня ж твоя в невмираючій силі
В моєму серці ясніє, живе“.

Був час у житті поета, коли він серед злиднів і недолі та різних життєвих невдач, попадає в розпуху і зворушливими словами, дорікає мамі, прощаючись з нею:

Матінко моя ріднесьнька!
В нещасний час, у годину лиху
Ти породила мене на світ!...
Не дала ти мені чарівної краси,
Не дала мені сили, щоб стіни валити,
Не дала мені роду почесного.
Ти пустила мене сиротою у світ,
Ти дала ще мені три недолі в наділ.
Три недолі важкі, невідступні,
Шо одна недоля — то серце м'яке,
То співацьке серце вразливее.
На красу, на добро податливее.
А що друга, то хлопський рід,
То затроєний хліб, безславний гріб.
А що третя недоля — то горда душа,
Що нікого не впустить до свого нутра,
Мов запертий вогонь, сама в собі згора...“

(„Зів'яле листя“)

А все ж таки, не зважаючи на хвилеве огірчення, поспідовоно, впродовж цілого свого життя, виконує заповіт мами, пізнає життя і працею свою вибивається на його вершині і за те він висловлює своїй мамі глибоку подяку:

„Правда матусю! Спасиби за раду!
Я її правди нераз досвідчив.
Праця дала життя мені принаду,
Ціль дала, щоб в манівцях не зблудив“.

За ту ціль, яку дала мама, Марія з Кульчицьких Франко, свому синові Іванові, ми також висловлюємо її нашу глибоку подяку, бо вона причинилася до того, що український народ мав свого Мойсея, який ввесь вік і ввесь труд дав Україні у незламнім завзятті і український народ пішов у мандрівку століть з його духа печаттю.

, ШУМИЛЬЦЕ

УЛЮБЛЕНА ПІСНЯ МАМИ І. ФРАНКА

Там зелен явір розвився,
Там зелен явір, мое серденько, розвився,
А під явором ліженко,
А під явором, мое серденько, ліженко⁽¹⁾),
А на ліженьку Шумильце⁽²⁾),
Ведуть Шумильца рубати,
А взяли го ся питати:
— Ци много-с дівчат ізрадив? —
— Ой дванадцять-ем зрадив,

*А тринадцяту Катрусю. —
Ведуть Шумильця рубати
А взяли го ся питати:
— Ци маєш ти ім що дати? —
— Ой за попівну дам коня,
А за дяківну дам зброю,
А за Катрусю дам душу.
Не ховайте м'я у той кут,
Поховайте м'я такої тут,
Куди дівчата в коришму йдуть.
Будуть дівчата в коришмуйти
Та й за Шумильця згадають!
Нема Шумильця на селі,
Були б дівчата веселі!*

1) I далі кожний вірш повторюється словами: *моє серденько*.
2) Прізвище опришика.

Елісавета МОМОТ

З ДРУГОГО ЗИМОВОГО ПОХОДУ

Коли приходить глухий, холодний листопад і темна туга, мов гадюка, заповзає у старе змучене серце, із сутінків десятиріч виривають в душі спогади минулого; такого далекого і такого болюче близького. Мов живі, проходять перед очима постаті тих, що творили прекрасні живі легенди в історії нашої великої визвольної боротьби; тих, кого вже не зустріти, але яких не сміємо забути.

Про одну з таких постатей минулого хочу розповісти тут так, як чула я з уст хорунжого Михайла Бірина, — учасника Другого Зимового Походу, свідка тієї давньої, але надто зворушливої своєї героїзмом події.

Сиве, майже чорне на сході, небо низько нависло над вкритим білим пухом волинським простором. Праворуч, на недалекому обрії чорніє мовчазний ліс. Наліво — розлогі горби і нагробки, вкриті кучугурами наметеного снігу. Десь на заході, на краю синьої сніжної далечини, горить жовтогаряче, майже криваве, пасмо хмар. То спускається сонце.

Вздовж великого горба чорною смugoю посувався довга валка саней. Гринджоли, кошівки, пошевні, — тяжко навантажені, напів завіяні снігом, тихо, мов крадькома, сунуті кучугурами снігу по ледве помітній дорозі.

Льодовий вітер навколо крутить і кублить білі хмари, шпурляє завіями колючого снігу межі очі. Сліпити і погоничів, і коні. Ледве чутно хропуть вкриті білою памороззю селянські коники та часом на котрихсь санях із-під напів обмерзлого накриття вистромиться рука, помахає в повітрі й упаде безвладно, або піdnіметься обмотана голова і почувтється стогін чи маячиння хвого.

Це поспішно відходить, рятуючись перед воро-

гом, валка з раненими, хворими на тиф та обмерзеними українськими вояками, — учасниками Другого Зимового Походу. Тридцять і одні сани навантажені недобитками тих, що пішли в нерівну боротьбу за кращу долю, за свободу рідної землі.

На останніх санях лежить і маячить в тифозній гарячці курінний — полковник Київської дивізії Армії УНР Лисогор. Поряд — обморожений козак. Курінний лежить обличчям на захід. В ногах стоїть важкий „Максим“. Біля кулемета козак і молода жінка, — на ній козацька шапка, шинеля, за поясом наган. Долі — пара рушниць. Це прикриття й охорона. То Йосифа Лисогор — дружина курінного. Родом вона полька, яка свою долю поєднала з долею курінного Лисогора. Вона, плече в плече зі своїм чоловіком, пройшла ввесь Зимовий Похід, не тільки ділячи негоди партизанського життя й обслуговуючи хворих та ранених, а й, коли була потреба, брала рушницю в руки чи припадала до скоростріла.

Десь, пронзуючи надвечірню тишу, пролунав рушничний постріл. Один, другий, третій... І раптом із сніжної куряви випірнув відділ ворожої кінноти, прямуючи навпереді валці.

— По конях! — пронісся різкий крик. — По конях! І почалася гонитва. Все частіше дзижчати ворожі кулі. Все ближче і ближче грізна небезпека. Вже чутно дикі викрки вершинок, майорять гостроверхі „будьоновки“. Ворог ось-ось переріже шлях. Тоді — смерть.

— Дмитре, пусти. Подавай... — і, відсовуючи козака, Лисогорова, пригнувшись, прикіпила до кулемета.

Мабуть, вже смакуючи свою перемогу, ще зухваліше насидають кіннотчики. Ще голосніше чути дикі вигуки і крики. Але ось зацокотів під вправною рукою кулемет, щедро посіваючи ворожу лаву. Обізвався. Й ворожий ручний скоростріл. Зав'язалася гаряча перестрілка. Цвъхають у сніжному повітрі кулі. Сполохані коні, відчуваючи небезпеку, хропуть і вихром несуть вперед. Кричат, маячучи, стривожені тифозні, голосно стогнуть ранені та поморожені хворі. А кулемент грізно і твердо січе без угаву. Без дрижання, вправно рука наводить цівку. Як скло, холодні сірі очі гостро зорять за ворогом.

— Тільки б відбитись. Тільки щоби не відрізали. Мати Божа Почаївська! Стань в обороні.

А ворог люто насідає. З голови Лисогорової збито шапку.

То нічого.

І далі строчить кулемет без угаву, без перерви. Не сміє замвокнути, бо мовчанка, — то смерть.

Як довго тяглася та гонитва? Півгодини, годину, чи три?..

Але дibiляться під вершниками коні й деколи падають у кучугуру снігу. Затих ворожий скоростріл. Один по одному тихнуть рушничні постріли. Як привиди зникають в білій млі вершники. Тільки ще додзвонює свою звитяжну пісню „Максим“.

Микола КОЛЯНКІВСЬКИЙ

ТАК БУДУВАЛИСЯ ФУНДАМЕНТИ

(закінчення)

4 травня 1981

Сьогодні накручували у нас в галерії фільм „Страсті Христові“. Вже половина образів зфотографована. Чудовий, дуже теплий день — 78°Ф.

5 травня 1981

Вівторок. Їздили до Вірджіл, до кредитівки. Завезли гроши на мортгедж. Дасть Бог, може, востаннє. Не було б більше можливості платити. Дуже гарно співають птиці.

7 травня 1981

З пошти був лист від Міністерства Культури Альберти. Пишуть, що їхня державна фундація спадщини зацікавлена колекцією Курилика. Хочуть знати ціну.

Сьогодні в нас є Івахнюки. Привезли нам багато провіянту. Також приїхав співак Йосип Гошуляк. Разом ми їздили дивитися на виставку Гніздовського, яку ми влаштували у місцевій бібліотеці.

9 травня 1981

Субота. Було кілька людей. Вчора я читав коректу і робив ломку Ми і Світ у друкарні „Гармонії“ в Торонті. Опісля ми були на вечері у Пачовських. Кірдзя їде за два тижні в Україну. Гарна весна.

11 травня 1981

Тому 50 років я здав матуру. Давно, дуже давно це було, а так ясно стоїть усе перед очима, як учора.

Сьогодні Іриншав закінчив знімати фільм із „Страстей“. Велике діло зроблене. Весь день падав дощ.

Не сподіваючись такої гострої відсічі, ворог повернув на схід. Валку врятовано. Нарешті затих і кулемет на останніх санях. Сонце сіло на обрій, як червоне розжарене коло. Багряні пасма світла упали на синю далечінь. В долинах і вибалках лягли вечірні тіні. Навколо запанувала тиша. Як і вперше, тихо посувалася валка на захід до вже недалекого порятунку — до кордону. Посапували змучені коники, тяжко поводячи боками. Стогнали хворі й ранені, вголос маячили тифозні. Тільки дружина курінного — Лисогор Йосифа ще довго сиділа, притулившись до ще гарячого кулемета. Її великий, вірі очі все пронизливо дивились на схід, а по закуреному зчорнілому обличчі котились великі сріблисті перлини і падали на ковнір розхристаної козацької шинелі. Що то? Піт, чи... слізози?

13 травня 1981

Сьогодні був атентат на Святішого Отця Папу Івана Павла II. Пострілено його трьома кулями. Стан важкий, але лікарі надіються, що житиме.

Телефонував Роджер, що завтра Трежури Боард Фінансова Рада затверджуватиме договір купна „Українського Піонера“ Курилика. Не думають, що будуть якісь проблеми. Після того пришлють до підпису остаточну умову.

16 травня 1981

Повісили сьогодні виставку Аліції Шуберт-Ольшевської. Робить велике, могутнє враження. Були в Музей панство Дарія Ярославська, письменниця з чоловіком Романом Столлярчуком і братовою, дружиною щойно померлого о. Столлярчука. Привіз їх п. Бубна з Ніягари. Захоплені музеєм. Купили книжок.

19 травня 1981

Великий день для нас і музею. Потелефонував Р., що Фінансова Рада затвердила купно „Українського Піонера“. Курилик іде на найбільш престижеве місце в центрі уряду Канади до Парляменту в Оттаві, щоб прославити вклад українців у будову добробуту і культури Канади. Дуже важливий Курилика і наш причинок і незвичайно успішний політичний хід. І великий удар по наших ворогах.

А все це завдяки незвичайному керівництву Божого Провідіння, що дало силу не заломатися і витривати у важких обставинах.

Нині був гарний весняний день. Ми купили росади квітів і помідорів. Я садив і копав наш городець. Друкарня знову запізнилася з Ми і Світ-ом.

20 травня 1981

Був лист від Мей Катлер. Вона хоче друкувати „Великодню Історію“.

Сьогодні робив фотографії для місцевої газети „Ніагара Фаллс Рев'ю“ їх фотограф. За два-три дні буде стаття про Ольшевську. Також польське радіо в Бафало повідомило про її виставку. Прийшов лист від Юрія Шевельєва. Пише, що приємно здивований, що в „Нових Днях“ надруковали мій репортаж з України. Хотів би зустрітися з нами в Нью-Йорку. І в нього носталгія.

21 травня 1981

Телефонував Р. Йонг, що жодного контракту уряд уже не посилатиме. Чекають ще тільки на формальне повідомлення Фінансової Ради. Асистент заступника міністра Дебарра полагоджує тепер справу кінцевих посвідок.

Р. говорив уже менеджерові міста Ніягари п. Прайсові, що ми на добрій дорозі успішного договорення з урядом. Тепер настоюватиме, щоб Ні-

ягара дала нам свою оферту, бо інакше ми можемо договоритися з урядом Альберти.

19 червня 1981

Були дуже приємні мої уродини. Оля купила мені подарунки. Зробила смачну вечерю. Були на ній милі гости: Стецькові, Вергановські Ярко і Віра та Наталка і Юрій Пачовські. Сяня і Місько Салдити, не змогли приїхати, але передали доброго торта і всякого іншого добра.

22 травня 1981

Сьогодні був телефон, що завтра приїде компанія забрати образи „Українського Піонера“ до Оттави. З жалем роз прощаемось, але добре, що будемо мати репродукції.

Нині була в нас християнська школа з Едмонтону, 80 учнів і професорів. Дуже їм подобалося. Учні накупили багато книжок. Прийшло „Наше Слово“ з Варшави. В їх місячному виданні була новатаха про наш музей і картини Курилика, вийнятки з попередньо надрукованої статті у „Все-світі“.

29 червня 1981

Тіс Богарт привіз-фоторепродукції „Українського Піонера“. Дуже добре. Вони заповнили пустку, яка створилася.

Сьогодні потелефонували Роджер Йонг, що вже остаточно полагодять справу чека.

2 липня 1981

Празник нашої Опікунки Охтриської Богоматері. В музеї було біля 40 старших українців із Віндзору. Купували книги.

Потелефонував Біл Моррісон з Оттави, щоб завтра приїхати на торонтонське летовище, і він вручить нам чека. Цікаві зміни у політиці.

Дивні діла, що сталося у дні появи Пречистої.

3 липня 1981

Великий день для нас і музею. Поїхали сьогодні до Торонто і зустріли, як домовилися Біла Моррісона і з ним, несподівано для нас, міністер публічних робіт, Пол Костров. Міністер вручив мені чека і супровідне письмо, в якому пише:

„Дорогий Пане Колянківський:

З великою приємністю можу вручити Вам залученого чека за купно урядом Канади серії Курилика „Український Піонер“. Знаючи Ваш подив для творів Василя Курилика, я певний, що ви, як і я будете горді з того, що ці твори будуть гідно виставлені у Парламент Канади, щоб їх оглядали всі канадці.

Уряд задумує відзначити придбання творів Курилика офіційною церемонією в часно осінню, на

якій сподіваємося побачити Вас і Вашу дружину.

З щирою пошаною

Пол Костров“.

24 лютого 1983

Щойно нині відбулася офіційна церемонія в Оттаві. О 12 годині в полудні був обід з міністром мультикультуралізму Джіром Флемінгом. О 6-тій годині відбулася формальна передача образів Курилика парламентові Канади.

Господарем свята був міністер публічних робіт Ромео Леблянк. На відкритті панелів було біля 700 людей, в цьому багато українців, які були сповнені подиву, що така справа сталася. Казали, що це найбільше досягнення українців Канади. Наперед прийшов генеральний губернатор Едвард Шаэр з дружиною. Нас представив йому Джім Кутс. Опісля прийшов прем'єр Трудо. Були присутні: Джін Курилик, дружина мистця, матір Василя, Марія Куриликова з дітьми, брат Іван з дружиною, сестра Василина Олійникова. Матір Курилика говорила з нами як завжди, як з рідними. Скаржилася, що їй спаралізувало праву руку.

Міністер Леблянк промовляв першим. Він привітав генерального губернатора, опісля прем'єра Труда, Куриликову з дітьми, матір Курилика і родину. Розказав історію, яку змалював Курилик і після того привітав і подякував тим, що причинилися до цього святкування, зокрема Миколу і Олю Колянківських. Потім формально передав Фрески від уряду народові Канади на руки спікера парламенту пані Сове.

Від української спільноти виступив з промовою голова Об'єднання бізнесменів і професіоналістів Канади п. Тутецький, що у своїй промові також подякував нам та сказав, що мав нагоду знати близче, як важко ми трудилися, щоб зберегти музеї.

З чергі промавляла п. Сове і подякувала за та-кій прекрасний дарунок для Канади.

По офіційній частині люди почали підступати до прем'єр-міністра Труда і він давав автографи. Роджер Йонг підійшов до нього і попросив підписати фото нас обидвоїх біля монументу піонерам на нашому подвір'ї з портретом Труда. Опісля представив Трудові нас. Прем'єр пізнав мене і нагадав собі, що я був з ним у Києві.

Разом це справді було велике свято почесть для українців і нас особисто.

Цим і закінчуємо публікацію споминів бл. п. Миколи Колянківського будови фундаментів музею „Страстей Христових“ славної пам'яти мистця Василя Курилика у Ніягара Фаллс — Ред.

**ЗРОБІТЬ ПРИЄМНІСТЬ І КОРИСНУ
ПОСЛУГУ СВОЇМ РІДНИМ ТА ПРИ-
ЯТЕЛЯМ, ПЕРЕДПЛАТИТЬ ДЛЯ НІХ
ЖУРНАЛ „НОВІ ДНІ“!**

ЛЮДИ — ПОДІЇ — СПОГАДИ

Володимир МОШИНСЬКИЙ

ФРАГМЕНТИ З МОГО ЖИТТЯ

(Друга частина)

Коли я був у шефа генеральної сігуранці* — домну Рамзеску і він підписав візу на моєму документі — „білет де лібере петречере“, то я запитав його, чи мушу ще з'являтися до міської сігуранці*?

„Ні, — відповів Рамзеску, — ви можете тепер їхати до Ізмаїлу, там зголоситеся у шефа ізмаїльської сігуранці, а коли приїдете на село до вашого тестя, то мусите зголоситись до шефа місцевого жандармського поста“.

Таким чином, як „апатрід“ („безбатьківщина“) я попадав під вічний догляд „бюститслів“ порядку.“

На другий день по приїзді до Ізмаїлу я пішов до шефа ізмаїльської сігуранці. В першій кімнаті сидів урядовець і запитав мене, до якого я хочу. Я сказав, що приїхав з Букарешту і хочу бачити шефа сігуранці.

„Стукайте в ті двері, що посередині — там шеф сігуранці — домну Гусареску.“

Я постукав і відповідь почув — „Інтрац“!

Я зайшов до кабінету. Переді мною сидів чоловік досить ограйдний, років під шістдесят, з поважним виглядом:

„Чи требує, домніта?“ — запитав мене Гусареску. Домніта, — це майже „ти“.

Я сказав, що хочу їхати до с. Барти, де мій тесть саящеником і що мені сказали в Букарешті, щоб я з'явився у шефа сігуранці в Ізмаїлі, що я і зробив.

„Прошу дати білет де лібере петречере!“ — звернувся до мене Гусареску. Я дав йому свій документ.

Шеф глянув на мій документ, і на візу і зразу підвівся з свого фотелю.

„Ви знаєте домну Рамзеску? — запитав увічливо.

„Так“, — відповідаю і зразу помічаю, яку велику переміну зробив підпис шефа генеральної сігуранці на підлеглого. Це ввічливе ставлення до мене передалось і другому шефові сігуранці, — Діну, коли Гусареску вийшов за пару років на пенсію...

В Ізмаїлі ми зупинилися у Дойчева, директора „Південно-бесарабського кооперативного союзу“, дружина якого Валентина Василівна була двоюрідною сестрою моєї дружини. Але і не дивлячись на прохання залишилися на кілька днів, ми вирішили, що наступного дня вирушаємо в дорогу додому! Понеділок і п'ятниця були „базарні“ дні в Ізмаїлі! В п'ятницю ми зібрали свої речі і я пішов на ба-

зар, щоб найти підводу до с. Бабеля (молдавське село на березі досить великого лиману Ялпуха, 40 км. завдовжки і 8 км завширшки) на другому березі якого було село Барта — мета нашої поїздки.

Селяни с. Бабеля займалися тим, що вантажили пісок на березі лиману і возили до Ізмаїлу на продаж для будов. Бабельські селяни на цьому заробляли, але в більшості ці гроші пропивали в шинках, які були при виїзді з міста на дорозі в м. Болград (Болгарський шлягбаум). Я найняв підводу і ми поїхали. Підводчик заскочив випити коло шлагбаума, але, на наше щастя, затримався тільки півгодини в шинку. Десь коло другої години ми вже були на березі Ялпуха (12 км від Ізмаїлу).

На березі стояли витягнені з води човни. Коло деяких вештались власники човнів і я сказав кільком, що хочу щоб нас перевезли на той бік в Барту.

„Ні, не можна! Бачите, що робиться на лимані?“

— Я раніше почував, що є вітер, але не зауважив, що він посилився і на водній поверхні разгулялися великі хвилі.

„Що ж робити? Нам конче потрібно до Барти!“

„Ми не можемо вам допомогти. Вітер над вечір кріпшає. Ми не хочемо ризикувати!“

„Але щож робити? Ми не хочемо очувати на березі“ (правда, ми могли заїхати до приятеля моего тестя — Данила Захаровича Мошкауцани, заїдуючого школою в Бабелі, у якого ми потім часто гостювали, але тоді нам дуже хотілося бути в Барти).

„Одне, що можемо вам порадити, — говорить один з перевізників, — зверніться до мош (дід) Доріку: тільки він зможе, як схоче, перевезти вас. Ось та друга хата від обриву. Він певно вдома!“

Я пішов до мош Доріки. Він був вдома. Я йому розказав про нашу справу.

„Зараз я піду на берег і подивлюсь чи можна вас перевезти!“ — сказав мош Доріку.

Через якихсь 15 хвилин прийшов. Щось поміркував, подивився на воду, на хвилі, покрутив головою і нарешті каже:

„Добре, ідемо. Тільки скажіть — ви умієте весувати?“ — звернувся до мене.

„Умію!“

„Ідемо! Сідайте в човен! Ви сідайте на весла, я буду на кермі, а домна хай сідає посередині, візьмеме черпака і виливатиме воду, якщо вода буде заливати човен“..

Ми сіли в човен. Чоловіки, які були на березі, відштовхнули човен на воду і почалась „божевільна скачка“ по хвильях, які, чим більше до середини лиману, ставали більшими. Човном гайдало несамовито, але вправна рука моша Доріку тримала кермо міцно, вітрила були сильно напнуті і човен скакав по воді, як оскаженій кінь. Дружина ввесь час виливала воду, а я всі сили напрягав, щоб допомогти човнові в його бігу. Промінувши середину, стало трохи легше гайдати... Простір до протилежного берега ми покрили за

сорок хвилин — вісім кілометрів. Човен з разгону вріався в прибережний пісок!

„Приїхали, слава Богу“, — сказав мош Доріку.

Село Барта, де парохом був мій тестя от. Захарій Чайківський, було молдавське, але селяни цього села були, винятково работяги і заможні. Казали, що це сталося завдяки сіном українським родинам, що іх діди-прадіди втікали сюди з Великої України від „кріпосного права“, від дідичів, як і більшість інших українців. Я пізнав з тих семи родин — дві, називалися Корецькі. Головою однієї був Микола, а другої — Штефан. Обидві родини були заможні, „омолдавились“, українську мову зовсім забули. Та й не дивно, бо жили ж вони в оточенні молдаван, а не в українських селах, яких на підні Бессарабії багато.

В Барті витворилася традиція частувати гостей після привітання вином і волоськими горіхами (кожний господар в Барті обов'язково мав виноградник). Бартовське вино було славне на всю округу! Ізмаїльські ресторани і шинкари приїздили восени, закуповували в Барті вино, а коли в зимі лиман замерзав, то вони вино в бочках перевозили на санях або на підводах-возах до Ізмаїлу).

В Барті була народна школа, директором школи болгарин — Іван Єліферович Стойчев, а його дружина Марія Семенівна була вчителькою.

Цікаве подружжя були Стойчеви! Я рідко в своєму житті зустрічав таких ідейних народних вчителів! Вони поставили собі за мету як найбільше своїх питомців провести в середні навчальні заклади, зацікавити дітей наукою, пропити дітям погляд, що треба досягти чогось ліпшого в житті. Результати їх зусиль були надзвичайні: в Барті на 600 родин вчилося в різних середніх школах 70 учнів!

Головну роль в родині Стойчевих грава Марія Семенівна. Іван Єліферович виконував без спротиву розпорядження дружини. Стойчеви мали великий виноградник і тут вже розпоряджався сам Іван Єліферович. Вино Стойчевих було найліпше в Барті...

Травень на півдні Басарабії — чудовий місяць! Тепло, приємно, негаряче — повівають легкі вітри-брізи. Іноді налетить хмарка, загримить громами, вдарить блискавками, поле дощем землю спрагну і урожай забезпечений! Працю, вложену в землю, Бог, — слава Йому — благословив!

На другий день по нашему приїзді до Барти я встав раненько, вийшов на подвір'я і вдихнув повними грудьми розкішне повітря, яке після нічного дощу було запашне, пахло чимсь незнайомим.... Я сів на лавочці на ганку і задумався. Як жити далі? Що робити? Ми з дружиною вирішили поки що прожити деякий час у тестя, який і намовляв нас пережити в нього „время люте“. У тестя було невелике господарство. До революції, себто до 1917-го року сільські церкви на Україні і в Бессарабії володіли досить великими gruntами. Церква св. архангела Михаїла в Барті мала 60 гектарів землі.

Звичайно землі обробляв священик, а не дяк. Але після аграрної реформи („Сфатул церей“) церквам залишили 18 гектарів — священику — 12, а дяку — 6.

„Сфатул церей“ (Краєва рада) постав в листопаді 1917 року. Це був законодавчий орган, а виконавчим була Рада генеральних директорів. Промотором в організації „Сфатул церей“ і головою його був доцент Петербургського університету І. Інкулец. „Сфатул церей“ був парламентом Молдавської Народної Республіки.

В січні 1918-го року більшовики розігнали „Сфатул церей“, але в лютому румунські війська окупували Басарабію і відновили Раду. В грудні 1918-го року „Сфатул церей“ скасував автономію Басарабії (Молдавської Нар. Республіки) і приєднав її до Румунії, а королівський уряд опісля формально скасував „Сфатул церей“.

За час свого існування „Сфатул церей“ провів в житті декілька законів, між ними одним з головних був закон „аграрної реформи“, що залишив церквам 18 га землі, а дідичам по 100 гектарів на особу. Великих виноградників аграрна реформа не заторкувала.

Але вернемось до моїх думок на ганку. Жити з дружиною на „шиї“ у тестя і нічого не робити, — мені сумління не дозволяло, тим паче, що я любив працю в господарстві. Я встав з лавки, закачав рукави і пішов до конюшні де стояли пара добрячих коней, взяв з полиці скрибницю і почав чистити коня. Коник, зрадівши, повернув до мене морду, роздувши ніздри обнюхував мене і радісно заіржав... Через декілька хвилин у дверах конюшні з'явилась постать о. Захарія, який вернувся з якоїсь треби. „О, ви тут чистите коня, а я думаю, чого то кінь заіржав!“ — і добряча батьківська посмішка з'явилася на його обличчі: „А він любить, коли його чешуть!“

Я відчув, що з того часу почався контакт добrego відношення тестя до зятя і навпаки, переїшовши з часом синівську й батьківську любов. Я з дитинства любив господарку, але та любов була, так би мовити, пасивна.

Лише коли я вже дорослим чоловіком опинився в партизанці і в перервах між боєвими діями мусив перховуватися по німецьких хуторах, там я приймав участь в господарстві, почуваючи це своїм обов'язком. Так, наприклад, на хуторі Байтельсбахерів, де було більше 500 гектарів землі, треба було все на час зробити за точним „німецьким звичаєм!“ Старий Байтельсбахер помер і все велике господарство лишилося на руках трьох хлопців. Старший, Якуб, був студентом останнього курсу медицини, Ганс і Іоган училися в якихось сільсько-господарських школах. Було літо і всі троє працювали тяжко в господарстві. „Время було люте“ — робітників найняти було неможливо. І ось, перебуваючи на тому хуторі, між боєвими діями, я з Григорієм Коноренком (підпрaporщик Преображенського гвардійського полку), партизаном у нашім віddілі, — взялись допомагати в господарстві Бай-

тельсбахерам. І обидві сторони були задоволені, а особливо, була задоволена мати трьох братів за велику неочікувану допомогу.

Вибачаюся перед читачами за „лірічні“ відступи від теми, але я думаю, вони трохи допомагають головному оповіданню. Літні роботи йшли своїм порядком, — то сапанка баштану, то сапанка кукурудзи, а там підспіла і косовиця пшениці та ячменю, друга сапанка кукурудзи — одно наганяло друге!...

В неділю заслужений відпочинок для всіх, а особливо для отця Захарія! Він після служби Божої приходив утомлений, але завжди бадьорий. Отець Захарій казав, що в неділю господар-селянин, напрацювавши за тиждень, мусить мати цілоденний відпочинок і тому треба, щоб служба Божа кінчалася за всіма требами не пізніше 9-ої години рано. О. Захарій був глибоковіруючим і виконував всі правила Служби Божої як належало. Він втратив дружину, коли діти були малі і переніс це горе дуже важко. До себе він ставився суворо. О 12-й вночі ставав на молитву (нібито за монастирським законом) перед недільною службою Божою. В 3-й годині рано йшов до церкви, будив церковного сторожа, який зараз же починає дзвонити; о 4-й починає утреню, а по утрені правив службу Божу, при чому виголошував проповідь, завжди дуже змістовну. Ну, а по службі Божій якісь треби, — молебень або парастан.

Стояло гаряче літо — середина липня. По обіді всі відпочивали, дехто читав, а дехто просто сидів і мріяв. Отець Захарій лежав на ліжку в своїй кімнаті.

Ввійшла служниця і каже, що якийсь чоловік пи-тає чи „парцітеле“ (пан отець) дома і чи можна з ним говорити.

О. Захарій почув і зараз же вийшов на подвір'я. За пару хвилин повернувся і на питання Миколи (сина) відповів, що привезли хворого-біснуватого і що треба прочитати спеціальні молитви в церкві над цим хворим.

Я знав з святого письма, що Христос виганяв бісів з хворих, а також я читав у популярнім журналі „Ніва“, який виходив у Петербурзі до революції, що на Волзі в одному селі був священик, який міг „ізгоняти“ бісів в „одержимих“ цією хворобою і що такі священики зустрічаються рідко, для цього треба бути дуже віруючим і мати в собі велику силу гіпнози.

Я звернувся до о. Захарія чи можна мені бути присутнім на цій дуже цікавій для мене „молитві“?

„Чому ж ні! Це не секрет. Кожний віруючий християнин може бути присутнім!“

Я пішов до церкви разом з о. Захарієм. Ми побачили там групу, — двоє високих здорових чоловіків тримали попід-руки хлопця, років сімнадцять, який робив увесь час зусилля вирватися. Хлопець був худий, вимучений.

(Закінчення буде)

* сігуранца — служба безпеки в довоєнній Румунії

РЕЦЕНЗІЇ — ОГЛЯДИ — НОТАТКИ

Олександра Ю. КОПАЧ

НАРИС ПОРТРЕТУ БОРИСА АНТОНЕНКА-ДАВИДОВИЧА

(На основі його листів)

„Двісті листів Б. Антоненка-Давидовича“ — особливий документ для пізнання епохи, в якій жив письменник, криниця життєвих фактів, кришталльне дзеркало духовості автора.

Борис Антоненко-Давидович народився 5 серпня 1899 р. в Ромнах, помер 9 травня 1984 р. в Києві. На його долю припало жити в жорстокій добі української історії, бути в лавах борців за волю України, прожити — промучитися понад 20 років у тюрмі, на засланні (2.І 1935 р. — 1956 р.) знов „вернутися до життя“ і до улюбленої літератури з новим твором „За ширмою“. З тої пори, від 1957 р. письменник жив у Києві наче б то нормальним життям, насправді ж агенти КГБ частими насоками на його „квартиру“ непокоїли його, дошкулювали, забираючи все написане, навіть машинку до писання.

Словник „Українські письменники“ т. IV, вид. „Дніпро“ 1956 р. „скромно“ промовчує роки його ув’язнення, заслання, знижує також „соцпоходження“, згідно з тенденцією московської політики — українську націю представляти як найбільше плебейською. А тим часом Б. Антоненко-Давидович походив з вищої верстви суспільства. По мамі Юлії — він потомок роду Яновських, як і славний М. Гоголь, себто з дворянської колись багатої родини. По батькові — з козацького роду Антоненків, в якому один предок придбав родові прізвище „Давидович“, вславившись особливою силою. Дід письменника, Олександер, був священиком, однак батько Дмитро, не захотів продовжувати священної традиції в роді, а пішов за своїми вродженими здібностями на технічні студії. Дехто пише, що був він інженером, заливничником, а письменник згадує, що батько був власником парового млина і „чавунної“ майстерні в Охтирці. („На довгій ниві“, 448). Мав він талант письменницький і нахил до мандрівок. Про нього письменник написав дуже зворушливі цікаві сторінки в своєму автобіографічному нарисі „Про себе самого“, добачаючи деякі риси своєї вдачі успадковані по батькові. Без сумніву, Б. Антоненко-Давидович мав прикмети свого роду. Як описує його Хахулін зі заслання, він був високого росту, звертав на себе увагу панським виглядом. Він астенік — за власним означенням, аристократ не тільки талантом, але характером, твердим, незломним.

Біографія його ще не написана, не зібрана. Бібліографічні факти розкинені по передмовах до книжок, в пресі, в нарисі „Про себе самого“, у листах до пись-

менника Д. Чуба, і, за його власними вказівками, в таких творах, як „Блакитна Галілея“, „Смерть“, в першій частині повісті „Удосяті“, рукопис якої забрали КГБ-істи. Про останніх 16 років життя чи не найкраще свідчать листи до Д. Нитченка-Чуба.

Отож від червня 1957 р. Б. Антоненко-Давидович живе в Києві в будинку письменників зі своєю дружиною (з роду Шемердяк, по матері Ровдич, зі Старого Самбора) з якою одружився на засланні (1953), і з її сином Євгеном, що згодом спричинив батькам багато горя. Перша дружина Б. А.-Д. Наталія, з примусу взяла розвід і жила з дочкою Яриною та сином Левком не в Україні, а в Московщині. Левко, що його письменник залишив п'ятилітньою дитиною, помер 18-ти річним юнаком.

В останніх роках життя найбільшим горем Антоненка-Давидовича була психічна хвороба жінки. Почавши з 1969 р. вона часто перебувала в психіатричній лікарні, а він тричі на тиждень їздив на Куренівку її відвідувати. Ця дорога стала для письменника „Шляхом на психологічну Голготу“. У ті тяжкі дні пригноблення „.... Пальма була єдиною живою істотою, що поділяла мою самотність і глибоко відчувала мій смуток...“ (стор. 82). Письменник часто згадує свою собачку Пальму, ходить з нею прогулятись у парк, вона навіть „увіковічнена“ на знімку зі своїм паном.

Через недугу жінки прийшлося резигнувати з вакаційних мандрівок, взяти також додаткову, „термінову“ працю, а „через цей „чорний хліб літератора“ я занехаяв не тільки свою оригінальну творчість, але й своє листування...“ — пише до приятеля в Австралії.

Все ж таки, на початку 70-их років автор багато працює, приймає відвідувачів, туристів, ходить на вечори письменників, між іншим стрічає поетку Віру Вовк з Бразилії, вгощає вдома приятелів на свята, на свої ювілії. Поздоровити письменника з його 75-літтям прибули друзі навіть з Галичини, прийшли діти з квітами, а ввечорі засіло до столу близько 15 осіб. „Було тепло і затишно в такому невеликому колі“ (стор. 132). Наспіло також багато привітань з різних країн світу. Не так прийшлося авторові святкувати своє 80-ліття. На той час виїжджає він до Коломиї, бо, як у листі, признається, пенсії не вистачило на ювілейний обід. За те в Коломії друзі влаштували йому величаве свято, пріїхали приятелі зі Львова, з Івано-Франківська, між ними був також художник Заливаха. В той же час у Києві мовчали, бо, за означенням автора став він „фігурою замовчування“. Привітали його земляки з Польщі, Австралії, США і Канади. Дуже зворушило його телеграфічне привітання з ПЕН-клубу в Лондоні. Згадуючи про ювілей письменник зазначує, що найкращий ювілей, це не років, але творчости. А такий 50-тилітній ювілей сповнився для нього в червні 1973. На своє 80-ліття бажав тільки побачити друковану свою повість „Завищені оцінки“. На жаль, так не сталося.

Щоденне життя письменника сповнене по береги працею. Усім він цікавився, — музикою, приро-

дою, пам'ятниками (дуже вподобав собі пам'ятник Лесі Українці в Торонті), альбомами картин з різних країн, навіть мода на вулицях Києва не проходила попри його увагу. Радіє добрими виданнями, такими книжками „Народні перлини“, „Літопис Самовидця“, пильно слідкує за новими літературними творами, українськими і не українськими. Читає сучасників, особливо в 70-роках, а багато менше в 80-х внаслідок операції й ослаблення очей. Це спричинює тяжкий душевний стан. Та проте в його літературній орбіті знаходитьться багато сучасних поетів, прозаїків, критиків. Про кожного автора чи твір — особлива замітка, характеристика чи влучне слово. Наприклад, „Роман пам'яті“ Тереня Масенка — замітний, гарний Р. Іванчук — цікавий автор, особливий його твір „Вода з каменю“ про М. Шашкевича. „Меч Арея“ І. Білка бере в оборону перед критикою, кажучи, що коли можуть бути письменники-фантasti в майбутнє, то чому не можуть бути такі ж самі в минулому. О. Гончар — талановитий письменник, замітний його твір — „Твоя Зоря“. Згадує П. Загребельного, Н. Забілу, Г. Тютюнника, його „Вир“ і уважає, що саме цей автор до своєї трагічної смерті „вів перед у нашій сучасній прозі“ (225). З любов'ю ставиться до В. Симоненка і високо оцінює його творчість. Взаємною любов'ю віддячувався також автор „Лебедів материнства“. Жувучи постійно в Черкасах він часто приїжджав до Києва і відвідував письменника. З приводу книжки „За ширмою“ писав: Середечно дякую Вам за чудову книгу, за ті хвилини творчої і естетичної насолоди, котрі Ви дарували мені, і багатьом-багатьом читачам.“ („На довгій ніві“ стор. 20).

З особливою увагою слідкує Б. Антоненко-Давидович за творчістю Ліни Костенко. „Марусю Чурай“ прочитує з великим захопленням двічі. На його думку цей віршовий роман „слід важати за небияке явище на нашому літературному полі“. (стор. 223) Ще більше враження справила збірка „Неповторність“ своєю глибокою думкою, афоризмами, формою, „Неповторність“ — це літературна подія. „За півдня розійшлося тільки в одній київській книгарні „Поезія“ три тисячі примірників цього видання“, зі всіх 16-ти тисяч. Б. Антоненко стверджує, що „...творчість Ліни Костенко світить, як променистий мак у сучасне й майбутнє своєї рідної землі та людей“. (стор. 229)

Та не тільки сучасні літератори близькі йому як реальні люди. Не менш реальне для нього літературне відродження 20-их років. Особисто знав М. Зерова, В. Підмогильного, Т. Осьмачку, Г. Хоткевича, Гр. Косинку. З декім близько приятелював. Подорож роверами з Підмогильним, Б. Тенетою, І. Багряним з Києва до Полтави — „незабутня“, „у всіх подробицях залишилась у пам'яті на все життя.“ (155). Знав він і С. Васильченка, згадує цікаві епізоди з його життя його „хворобливу скромність“. Тож духові круги автора — широкі, дарма, що як каже, „живе замкнутим життям“.

Під кінець 70-х і на початку 80-х років фізичні сили письменника значно ослабають, він часто хворіє, часто в лікарні, тяжче йому виходити з дому, тяжче читати, бо „бачить тільки одним правим оком“. Коли ж почувається краще і дружина вдома, любить працювати в своєму кабінеті, де на стінах висять картини й репродукції В. Кричевського і де приміщена його бібліотека (блізько 600 книжок, бо велику бібліотеку колись КГБ забрало). Крізь вікно кабінету видно пейзажі у змінних кольорах — зелених, жовтих, білих. Пейзажі картини Києва з любов'ю подає на сторінках листів. Він завжди любується природою, її красу завжди інакше схоплює: „Як улітку люблю грозу, так узимку завірюху“. Природа наводить настрій душевний і роздуми різні. „...Сідаю коло вікна покурити, довго не можу одірвати очей від зеленого листя дерев, що стоять одразу за вікном. І ще раз думаю, як у світі все відносне.“ „Я тепер кожної осени замислююсь — чи пощастиТЬ мені побачити весну: вік мій уже не такий та й підтоптався в житті“. А весною не може дочекатись, „коли продаватимут мої улюблені квіти сон...“

Б. Антоненко-Давидович не тільки любитель природи, він захоплений мандрівник. До пізньої старости подорожує, виїжджаючи на Кавказ, у Карпати, до Коломиї, до Кам'янця Подільського, щоб „пригадати свою молодість, востаннє глянути на це чудове місто-музей (стор. 175). З приятелем іде атом до Борзни подивитись на могилу Куліша та Ганни Барвінок. Ще й ще плянує відвідати місця своїх мандрівок з часів молодості, де бував колись і писав про них у своїх прекрасних репортажах „Землею Українською“. На жаль, не міг він здійснити даліших подорожей, як до Австралії, куди його середечно запрошуєвав приятель, адресат листів, п. Дмитро Нитченко-Чуб. Причини — не тільки грошевого характеру.

Третє його захоплення, мабуть найбільше, — література. Для нього література — це сенс життя. Колись М. Коцюбинський сказав, що все його життя в літературі. „Двісті листів“ — це не тільки листи, це літературний твір, сповнений також фактами про власну творчість автора.

У листі з 5.VII 1969 р. автор пише що на початку його літературної творчості мали на нього вплив Васильченко. Дізnavшись від Д. Чуба про смерть О. Кобця (О. Варави) в Канаді, середечно пише про нього: „Це мій перший редактор, що надрукував 1923 р. мое перше оповідання і увів мене таким чином у літературу.“ На іншому місці ще докладніше згадує він цю подію: „...в червні 1973 р. буде 50 років, як у київському журналі „Нова громада“ тодішній його редактор О. Варава, про якого світла пам'ять у мене залишилась на все життя, надрукував мое оповідання „Останні два“ (стор.27). І ще декілька разів пише про це знов з великою сердечністю: „Ще й нині пам'ятаю той соняшний, червневий день 1923 року, коли вийшов №3 кооперативного місячника в Києві „Нова громада“, де було надруковане мое перше оповідання... Багато було

потім радісних днів, коли виходив з друку мій новий твір, але такого чудового ясного дня, як той у середині червня 1923 року вже не повторювалось“ (стор. 93). У цьому ж таки журналі М. Зеров написав похвальні рядки про молодого автора. З тої пори, як згадує письменник, працював він у літературі, очевидно крім довгого періоду тюрми і заслання. Про гонорарі не дбав, уважаючи їх за якусь особливу „премію“, на хліб насущний заробив працею в редакціях, видавництвах, у школах.

(Закінчення в наступному числі)

Ол. КОНОВАЛ

ЦЕНТР УКРАЇНСЬКИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДІВ У США

В Іллінойському університеті в Урбана-Шампейн, 120 миль від Чікаго в США, постала 1984 року старанням українських професорів (а їх є кільканадцять у різних містах цього штату) та керівників східно-європейської секції, Українська науково — дослідна програма, скорочено УНДП. Керує УНДП комітет, членами якого є професори Іллінойського університету Микола Брицький, Микола Голоняк, Володимир Мінкович, Богдан Рубчак, Роман Тимчишин і Дмитро Штогрин, який є його головою. До комітету також входять проф. Маріяна Такс-Чолдин, Ролф Фішер і Моріс Фрідберг. Крім комітету УНДП існує ще Науководослідна рада та Рада Фонду.

Цей український дослідчий центр ставить такі завдання:

1. Організовувати наукові конференції й семінари на українські теми;
2. Видавати окремими збірниками доповіді з тих конференцій та семінарів;
3. Розбудовувати українську книго збірню в університетській бібліотеці в Урбана — Шампейн, де міститься центр Іллінойського університету;
4. Опікуватися й фінансувати наукові досліди і дослідні праці-монографії з української проблематики;
5. Поширювати курси українських предметів та частинно їх фінансувати;
6. Співпрацювати з іншими науково-дослідними і високошкільними установами у загальних ділянках;
7. Збирати фонди, портібні для діяльності УНДП в розбудові української вільної науки.

Хоч офіційно УНДП почав діяти з 1984 року, але старанням проф. Дм. Штогрина вже від 1982 року тут розпочалися наукові конференції професорів різних коледжів та університетів США і Канади. Ці конференції переважно тривають тиждень, а деколи й довше. Університет дає учасникам безкоштовне мешкання.

В 1982 році було прочитано 35 доповідей на тему:

„Українська література в 20-му столітті“ в 1983 році — 48 доповідей на тему „Історія України, сьогодні досліди й перспективи“; в 1984 прочитано 52 доповіді на тему „Українська культура“; в 1985 році прочитано доповіді на тему „Україна у Другій світовій війні“. На цей рік заплановано конференцію на тему „Сучасна Україна“ як вона буде присвячена поетові, замученому комуністичною владою за його любов до України, Василеві Стусові. Ініціатор і організатор УНДП проф. Дмитро Штогрин на запитання чому Іллінський університет став осідком УНДП сказав: „Всі українські наукові організації та високошкільні інституції скупчилися у східних штатах, а середньо-західні, де живе велике число українців, не мали ні одної подібної організації чи установи. Іллінський університет належить не тільки до найбільших (біля 55 тисяч студентів) але й найбільш впливових високих шкіл, зокрема його головний кампус в Урбана-Шампейн, який своїм географічним положенням вважається дуже додігнім центром транспортації. Цей університет своїм складом професорів та студентів має міжнародний характер. Одним з найбільших здобутків цього університету є його бібліотека, що має яких сім мільйонів томів з її відомою слов'янською і східноєвропейською книгоzbірнею, яка стала довідковим центром для студентів і дослідників Сходу Європи не тільки в США, але й в інших країнах Заходу.

До цього часту потрібні фонди для діяльності УНДП давав Іллінський університет, але щоб розгорнути ще активнішу працю, потрібно більше фондів. Робляться старання щоб такі гроші дістати від американських фундацій, українських фінансових установ та української спільноти. Найбільшу надію УНДП звичайно покладає на українську громаду, яка може допомогти пожертвами, маєтковими завіщаннями (заповітом) чи подарунками приватних колекцій книжок. Подаровані книжки приватних колекцій будуть мати наліпки з прізвищем та ім'ям жертвовавця. Всі пожертви можна відтягати при виполненні федерального податку в США, а УНДП проголосить такі пожертви у своїх виданнях та в українській пресі.

Для розбудови фонду УНДП творяться спеціальні комітети чи фундації. В серпні 1985 року в Чікаго засновано Фундацію українських студій в Іллінському університеті, яку очолили Павло Надзієвич та Іван Деркач, а в Міннеаполісі постав комітет, що є відділом фундації.

Особи, що зацікавлені діяльністю УНДП чи бажають допомогти в його розвитку можуть звертатися на адресу:

UKRAINIAN RESEARCH PROBLEM
UNIVERSITY OF ILLINOIS
1208 W. CALIFORNIA AVE.
URBANA, IL. 61801
USA

“ВІЧНИЙ ВОГОНЬ”

Вже три тисячі років горять під горою Рават в Таджикистані депозити вугілля. Цей “вічний вогонь” вперше задокументував ще римський натуралист Пліній 2,000 років тому. Це найстарший у світі безперервний вогонь і цікаво, що погасити його не можна навіть найновішими науковими методами.

Роман ВАЩУК

МИ І В ДІЯСПОРІ ЗБУДУЄМО КАСАРНЮ

Коли пройтися літньою порою вилицями шануючого себе північно-американського міста, то важко не зашпорнутися об всякі кріслка, столики, парасольки і вазончики. Каварні завойовують наш континент.

Своїм числом, здавалося б, каварні вже набагато випередили касарні. Та не в нас, українців. У нас рідко коли знаходиться місце і нагода для відпруженої плетіння теревенів, а може й навіть творчої дискусії та інших зайнят, пов'язаних з початтям каварні. Натомість, кожна наша домівка — це маленька касарня духу, в якій громада муштрується і готовиться до боротьби. Боротьба за визволення України. Боротьба проти русифікації. Боротьба за збереження культури. Боротьба проти асиміляції. Боротьба за чистоту мови. Боротьба проти культобіміну. Боротьба на всіх фронтах.

Ще в тридцятих роках Михайло Рудницький стрався оборонити культуру від „сусільних бойових комендантів“, які були переконані, що „коли літературою займуться Мусоліні та Гітлер, аж тоді зможе вона обновити зігнілу Європу“. Минуло вже п'ятдесят років від появи його статті „Каварня і касарня“. Пропали Муссоліні і Гітлер, Європа спокійно далі загниває і Сталін силою навернув самого Рудницького на касарнний підхід до літератури. Тим часом, в українській діаспорі далі старшинують сусільні бойові коменданти.

Існують, щоправда, українці-письменники, які не піддаються диктатові батьків народу, і нечиленне коло читачів, яке їх підтримує. Застрашуючим є не те, що мало їх і що вони є на периферіях нашого загальногромадського життя. Це для творців культури майже нормальне. Застрашуючим є те, що ця група з бігом часу зникає і пропорційно найменше заступається молодими людьми.

Організації, яких провідники серйозно пропонують палити „антинаціональні“ праці про Шевченка, забезпечують своє майбутнє гопаками і ліпленням вареників. В Україні начальство також незледає собі раду з літературою. Безконечні воєнні епопеї, з заголовками на зразок: „Вони відступали останніми“, „Вони наступали першими“. „Підпільний колгосп діє“ заливають поліції книгарень, разом із зворушливими повістями про агрономічне кохання чи Переяславську Раду. Навіть у творах найкращих офіційних письменників частенько ще тъюжкають солов'ї і зітхають замріяні студенти визів. І там іде боротьба. Боротьба за виконання продовольчої програми. Боротьба проти ідеологічної диверсії. Боротьба за підвищення художнього рівня творчості юних літературних кадрів. Боротьба на всіх фронтах.

Чи тільки суцільний спокій сприяє новим і ціка-

„ТЕРМІНУС“ ЧИСЛО ПЕРШЕ І...

Вище ми передрукували одну з кращих статей нового й неочікувано народженого журнала „Термінус“, що з'явився з початком ц.р. в Торонті. Це журнал, так би сказати, нашого молодого творочого авангарду. Серед членів Редакційної ради названо Романа Ващука, Зенка Ващука, Андрія Винницького, Євгена Дувалка, Романа Гурка, Адріяна Івахова, Ігоря Кордюка, Нестора Микитина, Наталію Павленко, Лесю Потічну, Тараса Снігуру, Ігоря Стєха і Марка Стєха. На жаль, не відомо що і кому ця рада радить, бо прізвища редактора не зазначено, а в редакційній статті-експозе висловлено тільки таких три рядки: „Дорогі читачі! Даємо Вам в руки зовсім новий журнал. Він Вам мабуть не сподобається. Нічого. Ви привикнете. Чайже людина може до всього привикнути. Коли повісили одного саксофоніста, то він спочатку дуже шарпався, а потім привик.“

Правда, на останній сторінці журнала ще написано: „Чи буде наступне число „Термінуса“? Це у великий мірі залежить від Вас. „Термінус“ не може існувати без Вашої фінансової підтримки...“ За таке аргументне експозе варто „повісити“ невідомого редактора бодай на п'ять хвилин, бо він своєю несерйозною зарозумілістю, мабуть, зразу убив цікаву й потрібну ініціативу творчих молодих людей. Але де ж була Редакційна рада, дозволивши на таку редакторську „статтю“? Мабуть, забракло і її каварні для творчої дискусії, про яку пише Роман Ващук.

Журнал видано налюксусовому папері, з багатьма ілюстраціями, на 70 сторінок формату „Нових Днів“. На жаль, технічне оформлення, за яке відповідає аж шістьох фахівців, видається занадто „авангардне“, з завеликою розтратою дорогого місця.

Зате приємно вражає факт, що в журналі немає ні одної статті чи нотатки чужою мовою, крім самої назви журналу. Серед молоді тепер водиться навпаки: український лише заголовок. За мовну редакцію відповідають Галина Гринь і проф. Микола Павлюк. Мова першого числа могла б бути уважлівішою й вимогливішою. Тяжко повірити, але в журналі немає й сліду нашої популярної самодіяльної аматорщини. Немає в ньому кольоритних народних строїв, бандур, голопаків, танцювальних і хорових ансамблів та іншої фольклористики, що нею

вим літературним чи мистецьким творам? Очевидно, що ні. Та чомусь ані всі ті катаклізми, які навістили Україну за останнє півстоліття, ані стабільне міщанське життя в діаспорі не спровокували українських письменників до написання понадпересічних творів, які знайшли б відгук поза українським середовищем. Вже хіба досить написано віршів про пауччість, квітучість і живучість української мови. Пора сказати нею щось нове.

Я зовсім не певний, чи в наших обставинах у діаспорі можлива така творчість. Може, зустрінемося в каварні й поговоримо.

„НОВІ ДНІ“, листопад 1986

переповнені всі українські газети і їхні англомовні додатки. І який „гріх“, — у „Термінусі“ немає навіть нічого про патріярхат чи 1000-річчя...

Найсильнішими в журналі є огляди актуальних фільмів, книжок і театральних вистав, матеріали, яких так бракує „Новим Дням“. Натомість більша частина оригінальної поетичної і прозової творчості таки досить слабка й сирувата, дарма, що з претенсіями на наймодерніше.

Не радимо ініціаторам нового журнала „починати історію від себе“. Світ існував перед появою „Термінуса“, існуватиме й після його можливого краху. Більшості авторів „Термінуса“ напевно радо дадуть місце журналі „Нові Дні“, „Сучасність“ і „Віднова“.

Все ж таки, бажаємо новому журналові рости і мужніти. Ціна одного числа — 5.00 дол. Ціна річної передплати (обіцяно три числа) — 15.00 дол. Адреса:

TERMINUS MAGAZINE
709 ANNETTE ST.
TORONTO, ONT., CANADA
M6S 2E1

Мар'ян Дальний

БІОГРАФІЧНИЙ ДОВІДНИК ДО ІСТОРІЇ УКРАЇНЦІВ КАНАДИ

На запитання заінтересованих відносно речинця появи „Біографічного довідника до історії українців Канади“, повідомляємо, що довідник під редакцією д-ра Михайла Марунчака з'явиться на книгарських полицях в короткому часі.

Книга має 736 сторінок друку великої вісімки та обіймає біля 3.300 біографій передових українських діячів, які на протязі 95-річної української поселенчої історії дали свій вклад в розбудову багатокультурної Канади.

Цією книгою теж відмічується 15-річчя проголошення конституційного принципу канадської багатокультурності, чого довершив 8 жовтня 1971 прем'єр міністер Канади П.Е. Трудо в Канадському Парламенті в Оттаві, а 9 жовтня підтвердив це на конгресовому бенкеті Десятого Конгресу Українців Канади у Вінніпезі.

Ціна книги 30 доларів (канадських). Пересилка два долари.

Адресувати:

UVAN
456 Main Str.
Winnipeg, Man.
R3B 1B6

ЖИТТЯ НА ІНШИХ ПЛЯНЕТАХ ВІДКРИЮТЬ ТЕЛЕСКОПИ

Астрономи з відомої обсерваторії Арізонського університету й з Массачусетського Інституту Технології працюють над потужними телескопами діаметром в 16 м., що їх мають вислати в космос шукати плянет, на яких сподіваються знайти живі організми. Найправдолідніше їх знайдуть на зірках Бернарда, Бега і в констелляції Оріона. Проте сконструювати такі гіантські телескопи не пощастило перед 2010 роком, цебто за 25 літ.

О. ВОЛОХ

ВСЕСВІТ

Астрономія мала кілька наукових гіпотез про походження Всесвіту але, що більш ми пізнаємо його, тим більш скомплікованим, незрозумілим і таємничим він починає нам видається.

Якщо взяти до уваги, що нам дещо відомо лише про останніх кілька сот років історії Всесвіту, який, згідно з наявними оцінками постав щонайменше 20 більйонів років тому, та, крім того, якщо ми усвідомимо, що Всесвіт складається з щонайменше 100 більйонів зоряних систем, а ми дуже мало знаємо лише про одну нашу Галактичну систему, якщо взяти це все до уваги то можна зrozуміти, що наші пояснення Всесвіту не можуть претендувати на непомильність.

Загальноприйнято вважати, що Всесвіт є безконачним в просторі і в часі, але одночасно сьогоднішні вчені вводять як просторові так і часові розміри в свої визначення Всесвіту. Так звана теорія раптового Великого вибуху („Big Bang“ — по англ.), яка недавнього часу вважалась найбільш популярною, не претендує на вичерпне виникнення Всесвіту. Це, зрештою, видно навіть з цієї напівжартівливої назви, яку тяжко перекласти на наукову українську мову.

Теорія ця не входить у деталі та в причини, не зупиняється над тим, що було перед вибухом. В огляді про досягнення фізики в 1981 році Американський Інститут Фізики інтерпретував цю теорію так: „Первісний простір був насыщений матерією чи енергією неймовірної, можливо, безконечної гущини. Вибух був початком експансії цього первісного, насыщеного простору, експансією, яку тяжко передати словами, бо ми не в стані уявити четвертий вимір... В процесі експансії Всесвіту, концентрація матерії зменшувалась і відповідна температура падала. Коли це охолодження досягло певного ступеня, протони і електрони стали осаджуватись і перетворюватись в атоми водню, радіюючи залишки незасвоєної енергії. Власне, ця космічна радіація, виявлена в мікрохвилевій частоті і послужила основним доказом постання Всесвіту в наслідок вибуху...“

В останні роки розміри цього, „первісного космосу“ були „встановлені“ і було вирішено, що в своїй початковій стадії весь знаний Всесвіт, тобто всі зорки, планети, комети та інші відомі і невідомі небесні тіла був сконцентрований до такої міри, що розміри його не перевищували розмірів **звичайного яблука!**

Вчені пішли ще далі, вони висловили припущення, що знаний нам Всесвіт є впакований у інший Всесвіт, який є значно більшим нашого, але якого ми абсолютно не є в стані обсервувати.

Ця нова теорія відкидає згадану вище теорію

„Великого вибуху“ хоч деякі вчені вважають, що це не так, що ця теорія, яку називають „Інфляцією“, лише іде трохи далі в часі і пояснює виникнення Всесвіту в більш початковій стадії.

Що ж було перед „яблуком“, перед цією початковою стадією, яким був всесвіт 30 більйонів років тому, 100 більйонів, 1000 більйонів? Ніхто не може переконливо відповісти на питання про те, як виникли не лише зорки і планети, але і атоми та молекули, як постало те, що ми тепер називаємо матерією, як і чому постало біологічне життя?

Яким би цей початок не був, але в певний період часу величезна кількість газових систем, майбутніх зоряних консталацій, почала рухатись в різні направки світового простору, по прямих лініях, стало відходячи від свого первинного центру — говорить Big Bang теорія.

Цей рух продовжується і тепер.

Що є дивним, однаке, чим далі ці системи віддалені від нашої Землі, тим скоріше вони рухаються, при чому швидкість є пропорційна до віддалі.

Знаний дослідник І. П. Габбл встановив, на основі так званого спектрального зміщення, що зоряні системи, які є віддалені від нас на 20 мільйонів світових років, постійно віддаляються від Землі з швидкістю 170 км/сек. В два рази дальші системи віддаляються з швидкістю 340 км/сек.

В 1967 році астрономи Кембріджського університету випадково почули радіо-сигнали, які приходили з далекого космічного простору. Інтервали між цими сигналами були абсолютно однакові і дірівнювали 1.33730113 сек.

Спочатку ці сигнали викликали велике зацікавлення:

— Чи якась незнана цивілізація з далекого Всесвіту намагається знайти контакт з Землею, з нами?

Але сигнали продовжувалися з постійною силою довгі місяці і астрономи нарешті переконались, що вони відкрили нову зорку, яка періодично висилає в простір електричні вибухи, вибухи страшенної сили, бо віддалі, яку проходять вони до нашої Землі є понад 24 000 трильйонів кілометрів. Згодом було відкрито більше таких зірок і їх назвали пульсарами.

На основі досліджень, астрономи вважають, що пульсари є залишками величезних зірок, таких великих, що вони завалились від сили власного тяжіння та „вибухнули“ досередини з жахливою силою, зменшившись об'ємом у мільйони разів, але залишивши свою первісну вагу. В наслідок того, їх питома вага так зросла, що один кубічний цаль пульсарного матеріялу, грудочка „землі“, важив би на нашій Землі 10 більйонів тон!

Ще і сьогодні дослідники зоряних тіл не є в стані розгадати, що собою являють відкриті в 1963 році інші зорки, названі квазарами. Наша зоряна система, Галактика, має в своєму складі коло 100 більйонів зірок, багато з яких є яскравими нашого Сонця. Але один-одинокий квазар має в 200 разів більше світла і енергії, ніж усі зорки Галактики,

взяті разом!

Було встановлено, що квазари є не лише найяскінішими зоряними тілами Всесвіту, але вони також віддалені від нас і продовжують віддалятись із швидкістю майже рівного швидкості світла, 300 000 км/сек. Після 1963 року було відкрито сотні таких квазарів.

Прийнята сучасною науковою теорією про виникнення Всесвіту в наслідок „великого вибуху“ первісної матерії не дає задовільного пояснення деяких явищ. В першу чергу тут треба відмітити, що „великий вибух“ виключає періодичність, циклічність, повторність в існуванні Всесвіту, що є мало імовірним в умовах вічності. Були висловлені думки, що зоряні системи рухаються від свого первісного центру, де стався „вибух“ лише до певного часу і що колись вони зупиняться і почнуть повернутись до цього центру, щоб створити знову первинне скupчення матерії, яке приведе знову до „великого вибуху“.

Але цих думок ніхто поважно не приймає. Якщо припустити, що в час перед „великим вибухом“ Всесвіт був стиснутий до абсолютної гущини в кулю розміру яблука, як проповідує одна з версій загаданої теорії, то цей вибух мусів продовжуватись безконечно малу кількість часу, щоб дозволити окремим елементам цього „яблука“, які пізніше створили системи, дістати початкову швидкість рівну швидкості світла, дістати її раптово, без прискорення, вибухово.

Виникає питання:

Якщо первинне „яблуко“ вибухло раптово, то чому не всі його частинки рухаються в одній сфері?

Чому зовнішні елементи „яблука“ віддалені від внутрішніх на віддалі рівні більйонів світових років?

Якщо орігінальні віддалі між частинами Всесвіту були такими однаковими, то чому теперішні віддалі так змінились?

Те саме відноситься і до швидкості окремих елементів Всесвіту. Чому віддалені від нас системи рухаються значно скорше, ніж ми?

Виникає більше питання:

Чим пояснити той факт, що між окремими небесними тілами існує колосальна ріжниця в їх гущині, в їх „питомій вазі“? Чи первинне „яблуко“ рухалось в просторі? Якщо так, то довколо чого рухалось? Чи, може, — падало? Куди?

Очевидна річ, швидкість руху безконечно важкого тіла, з якого пізніше постав увесь знаний нам зоряний світ, повинна була бути дуже високою та повинна була передатись позитивно або негативно окремим елементам цього тіла, залежно від того чи „великий вибух“ направив ці окремі елементи в напрямку первісного руху чи в протилежну сторону.

Згадуючи про початкову стадію Всесвіту, в час перед вибухом, хочеться також спитати:

Звідки це все взялось? Як довго воно існувало? Як довго існувало це первинне скupчення матерії, це „первинне яблуко“?

Чому воно вибухло 15 чи 20 більйонів років тому, а не скоріше? Чи привели до цього вибуху якісь якіні зміни в скалі цього тіла? Чи відбувались там якісь зміни і чи взагалі вони могли відбуватись в чомусь, що не було матерією, якою ми її знаємо, не складалось ще з атомів?

Автори останньої інтерпретації теорії „Великого вибуху“ інтерпретації, яка починає притягати все більше прихильників, вважають, що час не існував у природі до моменту первинного вибуху, все „проходило“ поза часом.

Так само не існували простір і сила тяжіння! Існувало — ніщо. Це не жарт. Теорія „Великого вибуху“ в цій своїй інтерпретації носить назву „*nihil*“ — від латинського „*nihil*“ — ніщо.

Це „ніщо“ існувало ще перед „яблуком“ перед вибухом. „Ніщо“ було **нематерією**, а тому такі атрибути матеріяльного світу як час і простір не існували.

Не ясно? Не робить сенсу?

Нема нічого дивного! Світ є дуже складний, багато складніший, ніж ми думали і тому прості, зрозумілі, логічні пояснення при сучасних знаннях є не можливими.

Ми не маємо інформації про початки того, що існує вже більйони років і що є віддаленим від нас на більйони більйонів кілометрів.

Намагання пояснити це сьогодні, з нашими примітивними знаннями, нагадує собою намагання п'ятилітньої дитини пояснити другій дитині засади будови атомової бомби, або щось ще складніше.

Учені говорять про можливість існування інших Всесвітів, подібних до нашого, в інших вимірах, говорять про антиматерію, говорять про елементарні частинки матерії, які рухаються в просторі і являються лише одним полюсом магнета, говорять про інші чудеса. Але докладно ніхто з них ще нічого не знає про все це. Заперечення існування простору і часу в часі первинного „яблука“ в добу перед виникненням матерії, перед постанням того світу яким ми його знаємо тепер, заперечення це є логічним, бо воно випливає з засад класичного матеріалізму: простір і час є атрибутами матерії.

Без матерії нема ні руху, ні простору, ні часу. Інше питання, чи можемо ми собі уявити обставини без простору і часу? З приведених вище зуваг можна зробити висновок, що гіпотеза „Великого вибуху“ не дає задовільних пояснень цілої низки явищ і не дає відповіді на багато питань.

(Закінчення в наступному числі)

**ЗРОВІТЬ ПРИЄМНІСТЬ І КОРИСНУ
ПОСЛУГУ СВОЇМ РІДНИМ ТА ПРИ-
ЯТЕЛЯМ, ПЕРЕДПЛАТИТЬ ДЛЯ НІХ
ЖУРНАЛ „НОВІ ДНІ“!**

М. ЯРИМОВИЧ ОЧОЛЮЄ ЦЕНТР ДОСЛІДІВ НАД КОСМІЧНО ОБОРОННОЮ СИСТЕМОЮ

У каліфорнійському щоденнику „Дейлі Ньюз“ постатья Джеймса Гарта про важливу роль д-ра Михайла Яримовича у розбудові Міжнародного стратегічного оборонного центру Раквелл у Каліфорнії.

Інж. М. Яримович, тепер на відповідальному пості голови цього центру дослідів, стоїть на першому місці у задумах президента Рональда Регена про „Ініціативу стратегічної оборони“ на яку він хоче здобути у 1987 році бюджет у висоті 4,8 більйона доларів.

Кореспондент „Дейлі Ньюз“ розповідає про інж. д-ра М. Яримовича українського імігранта після Другої світової війни, про долю його родини, і його успіхи під час студій, а відтак в НАТО, в державній адміністрації міжпростірних дослідів, при військовому летунстві і в приватній індустрії.

З таким технічним знанням і знанням советської ментальності, М. Яримович є знаменитим вибором на пост голови важливих дослідів, стверджує кореспондент.

Саме тепер він шукає за новим місцем для осідку Центру стратегічної оборони, який створено у квітні ц.р.

„ЦИРКАЧКА“

НОВА КНИЖКА ВАСИЛЯ ГАЙДАРІВСЬКОГО

У в-ві „Украпрес“ щойно вийшла 285-сторінкова збірка Василя Гайдарівського п.н. **ЦИРКАЧКА**. У це посмертне видання автора, відомого соковитістю і вишуканістю його мови, включено II оповідань з підсветського життя, з поневір'янь під час останньої війни та з життя в Америці.

Василь Гайдарівський, автор також виданої в 1962 році збірки оповідань „А СВІТ ТАКИЙ ГАРНИЙ“ та повісті „ЗАЯЧИЙ ПАСТУХ“, був дуже тісно пов’язаний з літературним рухом українізації Донбасу, за що був арештований і засланій, чудом врятувався, але до самої 2-ої світової війни писати не міг — лише під німецькою окупацією знову почав писати оповідання, друкуючись у „Львівських Вістях“, у „Краківських вістях“ та в деяких берлінських газетах. Живучи від грудня 1949 р. в Америці, В Гайдарівський написав багато оповідань, з яких деякі вміщені в цій збірці, а інші чекають на видання після успішного розповсюдження невеликого накладу „ЦИРКАЧКИ“, яка вийшла на добром папері та з портретом Автора.

Ціна „ЦИРКАЧКИ“ лише 10 дол., і її можна замовляти у в-ві „Украпрес“:

“UKRAPRESS”
(Dr. Iwan Owechko)
P.O.Box 811
Greeley, Colo 80632
USA

ГУМОР І САТИРА

МРІЯ ОДРУЖЕНОГО ЧОЛОВІКА

Порівняно молодий (тридцять шість — не старість), відносно приємний зовні (дівчата не жахаються), більш-менш вільний (вдома — холостяк), Петро Середюк присів на лавочці у скверику, чекаючи дружину, яка з півгодини тому на хвилинку забігла до крамниці. Він дивився на перехожих, вирізняючи з-поміж них гарних жінок і дівчат.

Коли Петро провів поглядом чергову красуню і з легким сумом подумав, що ідеальних жінок не буває, хтось несміливо торкнувся його руки. Підозрілий суб’єкт у пожмаканому одязі і з таким же обличчям таємниче шепнув:

— ПКЖ не бажаєте купити?

— Що?

— Пе Ка Же! Пристрій для конструювання жінок. Преша і єдина модель. Комп’ютер, дисплей і синтезатор у комплексі.

Вислухавши короткий інструктаж, Петро вхопив під пахву дивовижний конструктор і бігцем кинувся додому. Добре, що дружина затрималась у магазині. Середюк установив апаратуру, приклав до скронь спеціальні електроди сів...

Найпершою він згадав Аллу. Її зображення одразу з’явилося на екрані дисплея. «Гарне у неї волосся, — подумав Петро, — і брови. Решта не варта уваги». Мить — і Алла зникла з екрана, залишивши брови та волосся.

Потім Петро пригадав Олену й узяв у неї щічки та підборіддя. Затим викликав на екран Стефу, за нею Лізу, Світлану, Еммочку, Людочку і ще веселу продавщицю з універмагу. А останньою, без виклику, завітала на екран Маргарита з Євпаторії.

Відожної з них Петро за допомогою слухняного ПКЖ брав найкращі риси. Після години напруженої роботи на екрані дисплея засвітилася всіма барвами казкової вроди жінка-ідеал. Такої здалося Петру, він ще ніколи не бачив.

Залишилося тільки натиснути на пускову кнопку синтезатора, щоб мрія перетворилася в прекрасну дійсність. Середюк натис раз, удруге. Щось ляслуло, блиснуло...

Опритомнів Петро від того, що хтось лагідно торкнувся його щоки.

— Що з тобою, любий? — почув знайомий голос.

Він розплющив очі і мало знову не втратив свідомість. Перед ним стояла його мрія. Ота сама — з ПКЖ, з екрана дисплея.

— Що з тобою, любий? — стурбовано повторила рідна Середюкова дружина.

Валерій Нечипроненко. („НіС“)

ДІВЧАТА З ХИБОЮ

(евгеніка)

У 21-му столітті діти не трутуть штанців на школіній лаві. Та й дітей більше на світі нема.

У приміщенні Об'єднаних Націй тепер стоїть комп'ютер, який продукує покоління вже дорослого населення. Запрограмованого. Цебто, люди виступають з машини вже вчені і чесні.

Тільки хтось мусить укладти для них програму. Запрограмувати їх.

Один час світовий уряд доручив це завдання представниці Советського Союзу. Вона звалася Буся Дуся. Була густоброда, сердита і все якшалася із західними супражистками. А серед цих є часто такі, що люблять для фасону вживати негарні словечка. Отож, укупі з Бусею Дусею вони запрограмували цілу групу дівчат до брудної лайки.

Страшно було дивитися, як ці русяви, янголовиді створіння при кожній нагоді вживали крутого, сковитого матюка. Мужчини їх цуралися і не запрошували до чесного товариства.

Скоро Буся Дуся повернулася в Москву і забрала свою продукцію із собою. Там дівчата розгорнули боротьбу за жіночі права.

Совети ніколи не оголосили деталів про події, звязані з цією діяльністю. Та ми довідалися дешо із щоденника Бусі Дусі і подаємо уривки в українському перекладі:

„Від Жовтневої революції в Політбюро ЦК КПСС засідали виключно чоловіки, — пише Буся Дуся.

По приїзді в Москву мої дівчата не могли знайти особистого щастя через свої мовні звички. Ось чому вони пильніше дбали про підвищення по службі. Стали кар'єристками.

Було, піде яка з них до начальника із заявою на промоцію. А він почне мнитися:

— Ти ще, дитино, замолода. Поживи на світі, наберися мудrosti від старших.

А вона йому у відповідь:

— Так я, по-тovemu, дурна?

Та, матюком на начальника! Добірним, триповерховим матюком!

Від несподіванки чоловік, спантелічений, забуде й рота закрити. Дасть і підвищення і набавку, аби тільки здихатися.

За однієї п'ятирічки дівчата добилися того, на що советська влада не спромоглася протягом цілого століття — місця для жінок на шкіряних, політбюрових кріслах: 50% чоловіки, 50% жінки.

Я, Буся Дуся, часто задумуюся над причиною такого карколомного успіху. Може українці програли державу через брак такої прикмети? Вони завжди звуть мову зброяю. Але їхня зброя — одне „прошу-дякую!“, і художні засоби. Позичили б моїх дівчат...“

Успіхи в боротьбі приносять славу. Університети

Сходу й Заходу стали запрошувати дівчат у гості. Довелося виступати з промовами також на світовому форумі ОН. З тих рожевих, дівочих вуст полилися матюки, як помії з қаналізаційної рури.

Досвідчені перекладачі, які роблять своє діло з близкавичною швидкістю, пробували перекласти те, що говорили дівчата. Але завдяки своєму емігрантському походженню вони нічого не знали про матюки. Ці барокові вирази в російській мові носять емоційне значення, а не словникове. І як тільки необачний перекладач починає перекладати слово в слово, то слухачі шепотіли:

— Содом і Гомора!

Ось чому вже скоро серед перекладачів поширилося нервове потрясення і коштовна психічна травма.

На щастя, керівництво ОН прийшло з допомогою. Оприлюднило новий закон проти отруєння атмосфери матюками. Той, хто не може бути чесним, платить грошовий штраф. Аж доки не навчиться.

Евген Гаран

З ЛИСТІВ ДО „ЛИСА МИКИТИ“

Ансамбль танцюристів гарно пописався, хоч і був в непевному складі... Наш спільний знайомий це дійсно дуже Мертвенный діяч... Треба признати, що він до кожної доброї справи все докладає багато Бруду... Дівчата гарно виглядали в народних строях з ВІКНАМИ на голові... Ми привітали молоду пару оплесками і залишили вином... Мій допис до газети чомусь редуктор зредукував... на половину... Буфет по відчitі був добірний, а мені найбільше смакував крухий Чортик... В телефонній розмові одна наша знайома зворушеним голосочком прошепотіла: „Я мала велику пригоду, мене поліціянт злапав за спід“. В дальшій розмові виявилось, що вона їхала за швидко і дісталася „тікет“.

Жінка, що мала виклик (афідавіт) до Канади, звернулась до зідповідних місцевих властей з проханням про дозвіл на виїзд із СРСР. Волокита тягнулась понад три роки. Врешті викликали ту жінку до КДБ. Кагебист довго відмовляв від виїзду. Жінка настоювала. Нарешті кагебист підвищеним тоном запитує жінку: „Чого вам так хочеться іхати до тієї капіталістичної Канади?“ Жінка: „Бо там добре жити“. Кагебист: „Там добре, де нас немає“. „Тому ж то я і хочу туди, де вас немає.“

Великі люди не почивають себе великими, а малі — малими.

М.А.Ш.

Подав Іван М. Чинченко

**

— Чи можу говорити з мамою або татом?

— Ні, вони в лазничці.

— Обое?

— Так, вони завжди туди йдуть сваритися, щоб я не чув і не знов, що вони сваряться.

7-Й БІБЛІОГРАФІЧНИЙ КОНКУРС УНІГУ

Комісія бібліографічного конкурсу при УНІГУ проголосила сьомий конкурс на праці з українською бібліографією. Ще ніде не друковані бібліографічні праці з українознавства належить надіслати у 4-ох примірниках, під власним прізвищем, найпізніше до 1-го березня 1987 р. Найкраща праця, що внесе серйозний новий вклад в українську бібліографію, може одержати нагороду Ценків в сумі 1000 дол. Праці належить надсилати реєстрованою поштою на адресу:

Cenko Prize in Ukrainian Bibliography
Harvard University
Ukrainian Research Institute
1583 Massachusetts Ave
Cambridge, Mass. 021138

ІНСТИТУТ ДОСЛІДІВ ВОЛИНИ І ТОВАРИСТВО „ВОЛИНЬ“ У ВІННІПЕЗІ ОСТАННЬО ВИДАЛИ ТАКІ КНИЖКИ:

1. Поетика Лесі Українки і її афоризми — мгр. А. Горохович. Стор. 144, ціна 6.00 дол. У чотирьох розділах цієї чепурної книжки подані особливості таланту Л. Українки, короткі уривки її поезій, а також її афоризми.

2. Історія українського друкарства — проф. І. Огієнко, стор. 418, ціна 20 дол. Це друге видання відомої праці д-ра І. Огієнка, яка була видана у Львові між двома війнами і яка дуже швидко розійшлася по всьому світі.

3. Духовість українського народу — о. д-р С. Ярмуса, стор. 227. Цю книжку перекладаємо на англійську мову, вона швидко розходитьсь, а це найкраще свідчить про її глибокий зміст.

4. Марія — Уласа Самчука, стор. 277, ціна 7 дол. Перше видання цієї книжки було в Україні, а друге видання здійснене на еміграції, а цим третім виданням волиняни вшанували свого письменника з його 75-літтям.

5. Князь Володимир прийняв православіє — Митр. Іларіона, стор. 35, ціна 2 дол. Книжка корисна і потрібна зокрема тепер, коли ми стоїмо на передодні 1000-ліття Хрещення України.

6. Втеча на волю — Р. Грей (англ. мовою), стор. 83, ціна 5 дол. Ця книжка говорить про совєтську політику, свободу слова та про людські права. Це жива і дійсна історія.

7. Армія без держави — от. Т. Бульба-Боровець, стор. 326, ціна 15 дол. Глибока аналіза наших змагань за волю України в часі останньої війни від головного участника тих змагань, організатора наших відділів Української Повстанської Армії.

8. Вітер з Волині — М. Подворняка, стор. 242, ціна 10 дол. Яскраві спогади волинської людини, яка пережила все те, що там діялося в роках 1939-1944.

Хто замовить 5 і більше з тих книжок, одержить їх з 20% знижкою. На прохання висилаємо каталог усіх наших видань.

Адреса замовлень:

RESEARCH INSTITUTE OF WOLYN
P.O. BOX 606
WINNIPEG, MAN., CANADA
R3C 2K3

АКЦІЯ НА РОЗБУДОВУ БІБЛІОТЕКІ

ІМ. С. ПЕТЛЮРИ

З уваженням Бібліотеки ім. Симона Петлюри в Парижі створився в Чікаго Збріковий комітет на Північну Америку для придбання фондів на добудову Бібліотеки, що коштуватиме приблизно \$150,000.

Комітет, що складається з представників різних організацій та індивідуальних осіб, розпочав декілька акцій з метою придбання фондів. Одна з них — це лотерія, яка уможливить охопити найбільше число української спільноти по Америці й Канаді з такими виграшами:

- 1) **Подорож до Парижу для двох осіб**
Спонзор: Каса „Самопоміч“ в Чікаго
- 2) **Тиждень для двох на „Верховині“**
Спонзор: Український Братський Союз
- 3) **Тиждень для двох на „Союзівці“**
Спонзор: Централь Українських Кооператив Америки
- 4) **Подорож для двох до церкви-пам'ятника в Бавид Бруку на проводи 1987 р.**
Спонзор: Об'єднання Українських Православних Сестрицтв в США
- 5) **Перебування для двох на фестивалі „Весна“ в Канаді**
Спонзор: Подорожеве бюро „Нортвестерн“ в Чікаго
- 6) **Перебування для двох на фестивалі в Давфіні, Канада**
Спонзор: Український національний фестиваль в Канаді
- 7) **Твори Симона Петлюри**
Спонзор: УВАН
- 8) **Графічне зображення Петлюри**
Олександр Канюка
- 9) **Енциклопедія Українознавства**
Спонзор: Український Народний Союз
- 10) **Англомовна Енциклопедія України**
Спонзор: Канадська Фундація Українських Студій

Спонзор друку лотерейних книжечок: Перший Український Федеральний Банк „Певність“ в Чікаго.

Комітет закликає все українське громадянство взяти участь в акції придбання фондів на Бібліотеку, купуючи лотерейні книжечки або допомагаючи організаторам у розпродажу книжечок при своїх організаціях і церквах.

Лотерія розіграється 22 січня 1987 року, тобто в рокині державної незалежності і соборності України, чому сл. п. Симон Петлюра присвятив своє життя.

Саме збереженню його пам'яти та продовженню його незавершеного діла присвячена Бібліотека в Парижі, розбудова якої має бути на сумлінні кожного українця.

За лотерейними книжечками просимо звертається на адресу:

SYMON PETLURA LIBRARY FUND
c/o SELFRELIANCE ASSOCIATION
OF AMERICAN UKRAINIAN
300 East Army Trail Road
Bloomingdale, Illinois 60108

Чеки виписувати на той же фонд. Ціна книжечки \$10.00.

Галина Грушецька,
голова Збрікового
комітету

ПОСМЕРТНІ ЗГАДКИ

БЛ. П. ЮРІЙ СТЕФАНОВИЧ

Ділимося сумною вісткою з читачами, що з волі Всешинього 22-го вересня 86 р. в Торонто відішов у вічність на 75-му році життя бл. пам. Юрій Стефанович.

Юрій Стефанович народився 5-го травня 1912 р. на Поділлі в сім'ї священика. В 1920 р. батько покійного змушений був залишити село і пересісти в місто Маріупіль. Там Юрієві вдалося закінчити семирічку; пізніше його, як сина священика, зі школи виключили, а батька заарештували. Шукаючи виходу, Юрій пішов на Донбас, де вдень працював, а вечорами вчився у залізничному технікумі. Здобувши технічну освіту, почав працювати при трамвайному депо, старшим інструктором. Ніхто, очевидно не зінав, що він був сином священика. Коли Юрієві сповнилось двадцять один рік, його забрали в армію, й послали в старшинську школу. Він і далі приховував своє походження. Закінчив річну школу і через те, що дуже добре вчився, дістав ступень старшого лейтенанта. В 1939 р. „визволяв“ Західну Україну, потім послали на фінляндський фронт, там був поранений і опинився в шпиталі в Ленінграді. Після видужання його послали в Донбас начальником воєнкомату: там же Юрія застала війна в 1941 р. Коли німці зайняли Донбас, то покійному Юрієві пощастило приховатися. Батько покійного почав відправляти служби Божі, і дуже хотів, щоб і син був священиком, але так не сталося; замість хреста він взяв зброю і вступив в УВВ (Українське визвольне військо). Воєнний шлях був довгий і тяжкий. Коли Німеччина капітулювала Юрій утікаючи із потяга, яким іх везли вsovєтську зону на видачу, попав до Ді-Пі табору в Гамбургу й незабаром вийшов до Канади та влаштував своє життя в Торонто. Покійний, будучи національно свідомою людиною, скоро став членом Катедральної громади, пізніше членом УРДП і СУЖЕРО. В цих організаціях він був активним і часто займав керівні становища, був три роки головою відділу СУЖЕРО а деякий час керівником УРДП в Канаді. Був також членом Управи 5-ї станиці бувших вояків і до останнього дня свого життя активним членом Братства св. Володимира при Катедрі св. Володимира в Торонто.

Похоронні відправи відбулись 25-26-го вересня 1986 р. Поховали покійного на кладовищі в Скарборо. Похоронні відправи відправляв настоятель катедри св. Володимира мит.-прот. отець Петро Бублик. Під час помінального обіду на нев'януний вінок покійному Юрієві — на розбудову Осели „Київ“, переведено збірку, яку організував господар обіду П. Макагон, та п. К. Щербань і п. К. Олійник. Збірка дала 573 дол. На бажання покійного Юрія, з його грошей призначено 100 дол. на пресфонд „УВ“, 100 дол. на фонд „Нових Днів“ і ін.

Від СУЖЕРО і УРДП В. Літвінов висловив родині співчуття і дав на нев'януний вінок 100 дол. Так само висловили співчуття родині прт-прсв. Д. Фотій, проф. М. Муха, сотник Станченко з Ошави від бувших вояків. Дочка Катерина сердечно всім подякувала, що вшанували її тата.

Нехай же канадська земля буде Йому легкою!
Вічна Йому Пам'ять

П. Макагон.

ПОМЕР ПРОФ. АВГУСТИН ШТЕФАН

У четвер 4-го вересня 1986 року, після довгої недуги помер у Філадельфії проф. Августин Штефан, колишній голова сойму і міністер шкільництва і народної освіти Карпатської України.

Св. П. А. Штефан народився 11-го січня 1893 року в Порошкові, в Карпатській Україні. Закінчив вищу освіту в Католицькій Теологічній Семінарії в Ужгороді в 1914 р. Був професором Будапештського університету, державної гімназії в Ужгороді, директором Торговельної академії в Мукачеві, викладав також в інших наукових закладах в Чехо-Словаччині і згодом на еміграції.

Проф. А. Штефан був членом Руської Національної Ради в Хусті. Всенародного Руського Конгресу в Хусті, співосновником українського відділу чехо-словацької аграрної партії, головою сойму, міністром шкільництва і народної освіти в уряді Карпатської України. Проф. А. Штефан був автором численних праць.

В.Й.П.

ВАСЬКА — ЧЕКІСТ

(закінчення зі стор. 5-ої)

Вирішили тоді всі вільні, в'язні й охоронники, що загриз Сандурова Васька-чекіст, проте при мертвому тілі не виявилося гаманця, який у Сандулова був завжди набитий грішми, і портфеля, повного справ, які Сандулов поновно заводив на в'язнів, строки яких наближались до кінця. Пропав також і пістоль разом з кобурою й ременем.

Портфель і гаманець знайшли потім у кущах, на віддаленні кількох метрів від дороги, але вони були порожні. Ніяких відтисків пальців на них, крім сандуловських, не було. Пістоля ж не знайшли.

⁽¹¹⁾ Чефір — спеціяльний тамтешній чай, що робить людину ніби п'яною і веселою.

ЛІСТИ ДО РЕДАКЦІЇ

„ВСПОМНІМ, БРАЦІ, КАК СРАЖАЛСЯ КОТЛЯРЕВСЬКИЙ-ГЕНЕРАЛ...“

...Пересилаю для Вас простеньку пісню, яку москалі співали на Кавказі в 1855 році. Це зразок солдатського фольклору, який — я думаю — читачам цікаво буде прочитати. Будьте так добрі, вмістіть у Вашому журналі цю пісеньку, в якій є загадка про кавказького генерала Петра Степановича Котляревського (1770-1840), який був поранений у селі Аєнландузі, що на перському кордоні...

В ті часи, коли редактором журнала „Нові Дні“ був П. Волиняк, то я йому послав для друкування епілог з „Кавказького полоненого“ О. Пушкіна. Той гарний епілог починається словами: „О, Котляревський, бич Кавказа, куда не мчался ти грозой...“

Від Волиняка я отирмав гострого, гнівного листа, в якому він картав мене, що я прислав йому такий „шовіністичний“ уривок з твору О. Пушкіна.

Л. Дериkapтан.

Шановний Пане Дериkapтан!

Я не картаю Вас за те, що прислали нам давню російську пісеньку, але надруковувати її в нашому журналі не можу, тим більше, що в нас немає жодного санктуарію до „бича Кавказа“, дарма, що він близький родич батька новітньої української літератури Івана Котляревського.

М. Дальний

В СПРАВІ ВІДПОВІДІ НА „МОРОКУ“

В/поважаний п. А. БАРАННИК!

Ваша відповідь (у журналі „Н.Д.“ за липень-серпень, 1986) на завдану мною „мороку“, що була надрукована в березневому числі журналу, на привеликий жаль, — неправильна. Ви, очевидно, не досить уважно прочитали ту „мороку“, бо відповідь на неї базуєте на переставленні в словах СКЛАДІВ, а не ЛІТЕР, як є в умові.

Прошу прочитати ту „мороку“ уважніше й побудувати відповідь згідно з умовою.

Бажаю успіхів

Т. Хохтіва.

ЗВЕРНЕННЯ до УКРАЇНЦІВ НА ЕМІГРАЦІЇ

УКРАЇНЦІ! Пишеться праця про повстання в Україні в 1918-21 роках. Для цієї цілі неминучо потрібні дані про найгучніші своїм повстанням тих років села, які були занесені на „Чорну дошку“ від жовтня 1932 по квітень 1933 року. — Всіх іх було шестero, попали вони в більшовиків на цю „пошану“ як злісні невиконавці хлібопоставки державі, перетерпіли вони жах з жахів в цю бурю та ця подія стала передвісником нечуваного ще в світі голоду, який забрав сім міліонів невинних ні в чому українців-

жертв. — Одно із цих сіл — с. Лютенка на Полтавщині.

Хто знов би як звалися ті села того часу, прохання подати вістку в деталях про цю добу на адресу таку:

W. IRKLEWSKYJ

Vogesenstr. 58. 8900 AUGSBURG, Germany

Бажано було б, аби були подані дані детально про повстання дотичного села, якого було воно тоді повіту та області та наслідки „Чорної дошки“.

ЗАГУБЛЕНИЙ СКАРБ

Читав я колись про величезний скарб із України, який загублено у головному Банку Англії. Виглядає, що це одна із тих ділянок, які приховано та недосліджено в історії...

Основний скарб — це міліон червінців із України. Попали вони в Лондон на сковище та збереженню від гетьмана Мазепи та його наслідника Орлика. Це не були гроці приватні. Це державний скарб, якого в ті часи потрібно було зберегти від довгих рук москалів та турків.

Мазепа виступав у союзі із шведами. Чому гроці скарбу не попали на схоронення до Швеції? Після Полтавської біди, сам король Карло був у небезпеці при відступі до Молдавії. Скарб у руках розбитої армії шведів став би приманою на великі вимоги турків та москалів.

Вихід із скрутної ситуації було знайдено через посередництво амбасадора іздалекої Англії. Були і кораблі королівської флоти, щоби скарб відвезти на сковище в Лондон. Представники Мазепи мали таємні переговори із амбасадою Англії, про які ми сьогодні не знаємо. Скарб вивезено із Молдавії та успішно привезено до Лондону.

В пізніші роки Орлик прибув до Парижу та пробував виписати із Банку Англії суму грошей на продовження дипломатичної праці уряду в екзилі. Відповідь із Банку Англії була приблизно така: „Не знаємо нічого про ваші гроці, і не може бути мови про висилку до вас. Якщо потрібно позичити, порадимо вам наших колег на місці, в Парижі“.

Так Орлик опинився без фондів. Про судову справу тут не могло бути мови. Існування скарбу не було підтверджено офіційними чинниками. У поспіху вивозу скарбу із Молдавії пропущено було деякі формальнності, які би до такої катастрофи не довели.

Орлик залишився у Франції на довший час. Для особистого утримання пішов на службу до короля Франції. Наполеоніві спроби про зворот скарбу із Лондону були безуспішні. Коли помер Мазепа, не стало головного свідка про скарб...

Віктор Качур

• Український Музей у Саскатуні отримав з відповідних фондів Національних Музей Канади понад 25 тисяч доларів для проведення грунтовної аналізу своїх майбутніх потреб і програм. На жаль, як це звичайно буває в таких випадках, дотацію отримує зовнішня фірма, яка займається такою аналізою.